એકમ–9

મેટાડેટા : માર્ક ૨૧-૮૫૬ ક્ષેત્ર, ડબ્લિન કોર, ટીઈઆઈ
METADATA : MARC 21-856 FIELD, DUBLIN CORE, TEI

: રૂપરેખા :

9.0 ઉદ્દેશો
9.1 પ્રસ્તાવના
9.2 માર્ક 21-856 ક્ષેત્ર
9.2.1 માર્ક-21
9.2.2 માર્ક 21માં ફિલ્ડ 856
9.2.3 વીજાણુ સ્રોત વર્ણનની કાર્યપદ્ધતિ
9.3 ડબ્લિન કોર મેટાડેટા પ્રારંભિક (ડીસીએમઆઈ)
9.3.1 ડબ્લિન કોર અને એચટીએમએલ
9.3.2 ડબ્લિન કોર ઘટક તત્ત્વો
9.3.3 ડબ્લિન કોરને પીઠબળ આપતું શોધ એન્જિન
9.4 પાઠ સાંકેતિક પ્રારંભિક (ટીઈઆઈ)
9.4.1 ટીઈઆઈ માર્કઅપ ભાષાનો મૂલ આધાર
9.5 સારાંશ
9.6 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો
9.7 ચાવીરૂપ શબ્દો
9.8 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

9.0 ઉદ્દેશો (OBJECTIVES) :

અગાઉના એકમમાં તમે મુદ્રિત પ્રલેખોના નોંધ માળખા વિશે શીખ્યા છો. વર્તમાનકાળમાં માહિતીના પૂરતા ભાગો વીજાણ્વીય સ્વરૂપે સુલભ છે. આ એકમમાં આપણે કેટલાંક પ્રમુખ આંતરરાષ્ટ્રીય માનકો સુલભતાથી મળે છે. એવા પ્રલેખોના નોંધ માળખાઓ વિશે ચર્ચા કરીશું. આ એકમ વાંચ્યા પછી તમે સમજવાને શક્તિશાળી બનશો.

- વીજાણ્વીય માહિતી સ્રોતોના વિશિષ્ટ સંદર્ભ સાથે મેટાડેટાની વિભાવના સમજશો.
- માર્ક 21ના વર્ણક્ષેત્ર 856ની રૂપરેખા અને ઘટકતત્ત્વો સમજશો.
- ડબ્લિન કોર મેટાડેટા ઘટકતત્ત્વો ઓળખી અને તેઓના અમલીકરણ; અને
- પાઠ સાંકેતિક પ્રારંભિક અને તેના ઘટકતત્ત્વો જાણો.

9.1 પ્રસ્તાવના (INTRODUCTION) :

ઇન્ટરનેટમાંની પ્રાપ્ત માહિતી એટલી વિશાળ અને સરળતાથી તેના સુધી પહોંચી શકાય છે કે આજના ગ્રંથાલય આશ્રયદાતાઓની માહિતી સેવાઓની અપેક્ષા તેના ઉપર આધારિત છે. ગ્રંથાલય અને માહિતી વ્યવસાયિકો પરંપરાગત રીતે સુસજ્જ માહિતી સ્રોતોના વિશાળ સંગ્રહની કે બીન વીજાણ્વીય સ્વરૂપના પ્રલેખો જ્યાં સુધી મળતા રહેશે તેવી વ્યવસ્થા કરી રહેલા છે. વ્યવસાયિક ગ્રંથપાલોમાં કુશળતાનો અભાવ (જાણકારીનો અભાવ) જેમ કે, Atavista, Google, Yahoo, વગેરે સામાન્ય શોધ એન્જિનો એ, નિર્દેશીકરણના અભિગમમાં સારી રીતે પ્રતિબિંબિત થતાં હોઈને જે પુનઃ પ્રાપ્તિમાં સૌથી વધારે પુનઃપ્રાપ્તિ સફળતાપૂર્વક જોવા મળે, પણ ચોક્સાઈમાં નિશ્ચિતપણે સફળતા મળતી નથી. વધારામાં, આ શોધ એન્જિનોના નિર્ગમનમાં નિશ્ચિતપણે એકરૂપતાનો અભાવ છે.

મેટાડેટા : માર્ક 21-856 ક્ષેત્ર, ડબ્લિન કોર, ટીઈઆઈ

Metadata : MARC 21-856 Field, Dublin Core, TEI

માહિતી સ્રોતોના સ્વરૂપ અને આકારોમાંના પરિવર્તનોને ધ્યાનમાં રાખી, એએસીઆર-2 સુધારેલી આવૃત્તિ 1988 એ સૂચિકરણમાં ખૂબ ઉચ્ચ કક્ષાની તારસ્યતાભરી પરિભાષાનો ઉપયોગ કર્યો છે. દાખલા તરીકે 'પ્રલેખ (Document)' ને 'ચીજવસ્તુ (Item)' તે પદનો ઉપયોગ કરે છે. આ ઘણાં યંત્રો વાંચી શકે તેવી સૂચિઓ (માર્ક MARCs)માં આ પ્રતિબિંબિત થયેલું છે. સીસીએફ વર્ણક્ષેત્ર 300 માટે 'વ્યક્તિનું નામ' (Name of Person)નો ઉપયોગ કરે છે. આની પાછળનો વિચાર એ છે કે ગમે તે પ્રકારના માહિતી સ્રોતની સૂચિનોંધ થઈ શકે છે. આઈએસબીડીના વિકાસમાં વીજાણ્વીય માહિતાના આ ફેરફારો પ્રતિબિંબિત છે. આઈએસબીડી (એનબીએમ-અગ્રંથ સામગ્રી), આઈએસબીડી (સીએફ=કમ્પ્યુટર ફાઈલો), આઈએસબીડી (ઈઆર=વીજાણ્વીય સ્રોતો) એ તદ્દન સ્પષ્ટ હતાં. જ્યારથી ઈન્ટરનેટે આમ પ્રજામાં લોકપ્રિયતા સિદ્ધ કરી, ત્યારથી વૈવિધ્યપૂર્ણ માહિતીસ્રોત યજમાનનું સ્થાન ગ્રહણ કરે છે. તુરંત જ ખાતરી થઈ હતી કે તટસ્થતાપૂર્ણ પરિભાષા ઈન્ટરનેટમાંના પ્રલેખોના વર્ણનની જરૂરિયાતોને તરત જ તૈયાર વ્યવસ્થા/સગવડ આપતી હોતી નથી. હકીકતમાં, સૂચિત કર્યું હતું કે, વાઙ્મયવર્ણનના ઘટકતત્ત્વોને માટે વધારાના ટેગ્સની આવશ્યકતા રહે છે, વધારામાં ઈન્ટરનેટ અથવા વેબ આધારિત પ્રલેખોના વર્ણન માટે સંપૂર્ણ જરૂરી છે.જેથી શોધ અને પુનઃપ્રાપ્તિ અસરકારક અને કાર્યક્ષમ બની રહે છે. વેબ પ્રલેખોના વાઙ્મયવર્ણન/મેટાડેટા પૂરાં પાડવાનો વર્તમાન પ્રવાહ બે જૂથમાં વહેંચી શકીએ. એક અભિગમ, એવો છે કે, HTML પ્રલેખો (અથવા XML)ના વાઙ્મયવર્ણનમાં સખત રીતે બેસાડી દેવામાં આવે છે અને શોધ એન્જિન બનાવવામાં આવે છે. તે નિર્દેશીકરણના હેતુ માટે વિશિષ્ટ ટેગ્સ માટે અપેક્ષા રાખે છે. બીજો અભિગમ એ છે કે ડેટાબેઝ વ્યવસ્થા પદ્ધતિમાં વેબ પ્રલેખોની વાઙ્મયસૂચિ નોંધ તૈયાર કરવાનો છે. માર્ક (MARCs)ની ઘટનાઓ સાથે સંકળાયેલ છે, જો કે સૌ પહેલાં ડબ્લિન કોરનો પાયાનો અભિગમ છે, ડબ્લિન કોર એ બીજા અભિગમમાં લાગુ પાડી શકીએ છીએ.

મેટાડેટાની સરળ વ્યાખ્યા એ છે કે, ડેટા વિષેનો ડેટાનો ઢાંચો છે. મેટાડેટા એ વસ્તુ અથવા સ્રોતો વિષેની વર્ણનાત્મક માહિતી છે. એ ભૌતિક અથવા વીજાણ્વીય સ્વરૂપની હોઈ શકે છે. જ્યારે મેટાડેટા પ્રમાણમાં નવીન પ્રકાર છે, મેટાડેટાની પાછળ રહેલી વિભાવના એ છે કે સંગ્રહમાંની માહિતીનો જ્યાં સુધી ઉપયોગ થઈ શકે તે માટે તેને વ્યવસ્થિત રાખવામાં આવે છે. ગ્રંથાલયના સૂચિપત્રકો એ મેટાડેટાના પ્રકારને સારી રીતેની રજૂઆત/પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે. જે દાયકાઓથી સંગ્રહ વ્યવસ્થા અને સ્રોતની શોધ કરવાના સાધન તરીકે સેવા બજાવે છે. મેટાડેટા એ હાથ વડે (માનવશ્રમ) અથવા સોફ્ટવેરનો ઉપયોગ કરીને સ્વયં સંચાલિત રીતે મેળવી શકાય છે. આ એકમમાં કેટલાંક માનકો જેવા કે; MARC 21, Dublin core અને TEI જેવા માનકોના વર્ણન માટેના ઓનલાઈન અને વીજાણ્વીય સ્રોતો વિશે ચર્ચા કરેલી છે.

9.2 માર્ક 21-856 વર્ણક્ષેત્ર (ફિલ્ડ) MARC 21-856 FIELD

9.2.1 માર્ક 21 (MARC 21) :

માર્ક 21 માળખું એ (યંત્ર વાંચી શકે તેવા સ્વરૂપ સંબંધિત) એવું માનક માટેનું પ્રતિનિધિત્વ અને વાઙ્મયી સૂચિના પ્રત્યાયન અને યંત્ર વાંચી શકે તેવા સ્વરૂપની માહિતી સંબંધી છે.

માર્કનોંધમાં ત્રણ ઘટકતત્ત્વો આવશ્યક છે. નોંધ માળખું, વિષય વસ્તુ ઓળખપદ અને વસ્તુની ડેટા નોંધ [www.loc.gov/marc/856 guide.html]

(એ) માર્કની રચના નોંધો એ રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય માનકનો અમલ કરે છે. દા.ત. ઈન્ફોર્મેશન ઈન્ટરચેન્જ ફોર્મેટ (એએનએસઆઈ Z 39.50) અને ફોર્મેટ ફોર ઈન્ફોર્મેશન એક્ષચેન્જ (આઈએસઓ 709)

(બી) વિષયવસ્તુ ઓળખપદ સંજ્ઞાંકન અને પરંપરાઓ પ્રસ્થાપિ કરેલી સ્પષ્ટતાભરી ડેટા ઘટક તત્ત્વોની વધારાની ખાસિયતોને પ્રસ્થાપિત કરેલ છે અને માર્ક 21 ફોર્મેટમાં વ્યાખ્યાંકિત કર્યા પ્રમાણે વાપરવાને ટેકો આપે છે.

(સી) વિષયવસ્તુ અથવા ડેટા (વિગત) વધારેમાં વધારે ડેટા ઘટકોને બહાના માળખાના માનકો દ્વારા પ્રસ્થાપિત કર્યા હોય. દા.ત. એંગ્લો અમેરિકન કેટલોગિંગ રુલ્સ, લાઈબ્રેરી ઓફ કોંગ્રેસ સબ્જેક્ટ હેડિંગ્સ વગેરે.

માર્ક 21 એ વીજાણ્વીય સ્રોતો માટે જરૂરિયાતો પૂરી પાડવામાં આવેલ હોય છે. ઓનલાઈન સ્રોતોના કિસ્સામાં વર્ણક્ષેત્ર (ફિલ્ડ) 856ની નિયુક્તિ કરેલી છે. વર્ણક્ષેત્ર 856 માહિતી ધરાવતી વાઙ્મયસૂચિ અને સંગ્રહમાંની રચના USMARC માં વ્યાખ્યાંકિત કરેલી હતી, જે એવી માહિતી ધરાવતી હતી કે, વીજાણ્વીય ચીજવસ્તુનું સ્થળ ઓળખી બતાવે છે. વસ્તુની પૂરતી માહિતી પુનઃપ્રાપ્તિ સહિત દર્શાવે. જ્યારે 1993 પહેલાં તેને વ્યાખ્યાંકિત કરેલી હતી. એ સમયે યુનિફોર્મ રિસોર્સ લોકેટર (યુઆરએલ)નો સ્વીકાર્ય માનક ન હતો અને વર્લ્ડ વાઈડ વેબનો વિકાસ પ્રારંભિક તબક્કામાં હતો. સંસ્થાઓ નવા વીજાણ્વીય સ્થળનું ફિલ્ડ ઉપયોગ કરવાનું શરૂ કર્યું, તેઓએ તેના વિવિધ અમલીકરણોની શોધખોળનો આરંભ કર્યો 856 વર્ણક્ષેત્ર (ફિલ્ડ) માટે વિગતવાર વર્ણનો અદ્યતન માર્ક 21 મેન્યુઅલ દ્વારા આપ્યું હતું. [www.loc.gor/marc/856guide.html] જેની ચર્ચા નીચે કરેલી છે

9.2.2 માર્ક 21માં વર્ણક્ષેત્ર (ફિલ્ડ) [Field 856 in MARC 21]

માર્ક 21 માં વર્ણક્ષેત્ર 856 માહિતી રચના શૈલી વીજાણ્વીય સ્થળ અને માહિતી શોધ માટે વીજાણ્વીય સ્રોતો અને માહિતી સંબંધિત સ્રોતોને ઉપયોગમાં લીધેલ હતા. જ્યારે એ સ્રોતો અને પેટા ભાગો વીજાણ્વીય રીતે પ્રાપ્ત કર્યા હોય છે ત્યારે વાઙ્મયસૂચિ અથવા સંગ્રહ ધરાવતી નોંધ માટે એ વર્ણક્ષેત્રને ઉપયોગમાં લઈ શકીએ છીએ. વધારામાં તેનો સ્થાન નિર્દેશ અને શોધવા વીજાણ્વીય આવૃત્તિ (વર્ઝન)ની સ્રોતના ભાગરૂપે અથવા વીજાણ્વીય સ્રોત સંબંધી વાઙ્મયસૂચિ નોંધમાં બીન વીજાણ્વીય સ્રોત વર્ણવ્યો હતો. અધિકૃત નોંધ તે વીજાણ્વીય માહિતી ધરાવે છે, નોંધ દ્વારા ઘટક વસ્તુને અધિકૃત કરી હતી.

9.2.2.1વર્ણક્ષેત્ર 856નું વિષયવસ્તુ (Content of Field 856) :

વર્ણક્ષેત્ર 856માં ડેટા (વિગત) યુનિફોર્મ રિસોર્સ લોકેટર (યુઆરએલ) (એકરૂપ સ્રોત ઓળખનાર) હોઈ શકે, જેની નોંધણી પેટાવર્ણ ક્ષેત્ર $4 અથવા માહિતીની જરૂરી સ્થળનું પૃથક્કરણ કરી શકશે, અલગથી પેરાવર્ણ ક્ષેત્રની વ્યાખ્યા કરીને શોધની પદ્ધતિ અથવા પ્રોટોકોલને ઉપયોગમાં લઈને પ્રથમ સૂચક સ્થાનમાં મૂલ્ય તરીકે (શોધની પદ્ધતિ ઈ-મેઈલ, એફટીપી, ટેલનેટ, ડાયલ અપ અથવા એચટીટીપી) અથવા પેટાવર્ણક્ષેત્ર $2 (જો શોધની પદ્ધતિ ગમે તે રીતની હોય), યુઆરએલના પ્રથમ ઘટકતત્ત્વ માટેની શોધ પદ્ધતિ પણ એ છે.

પુનરાવર્તનતા : નોંધોમાં બહુવિધ વર્ણક્ષેત્ર 856 સામેલ કરવાના કારણો છે. નીચે દર્શાવેલ સૌથી વધારે સામાન્ય ઉદાહરણો છે.

- વિવિધ શોધ પદ્ધતિઓ (દા.ત. એચટીટીપી અને એફટીપી સર્વર દ્વારા પ્રલેખ પ્રાપ્તિ થાય છે.
- વસ્તુના વિવિધ ભાગો વીજાણ્વીય, જે $3 નો ઉપયોગ કરે છે. (દા.ત એક ફાઈલમાં અનુક્રમણિકાની સારણીને શોધે છે અને બીજામાં સારણી શોધે છે.)
- મીરર સાઈટ્સ (જોઈ શકીએ તેવી જગ્યા) (એક સરખા સ્રોત બે અલગ અલગ સ્થળોએ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી કદાચ વૈશ્વિક સ્તરે પ્રલેખ શોધવાની સુવિધાઓ પ્રાપ્ત થાય છે.)
- વિવિધ માળખાંઓ/નિશ્ચિત કરેલી બાબતો (દા.ત. એએસસી) વીજાણ્વીય સામયિક આવૃત્તિ (વર્જન) વિરુદ્ધ સામયિકનું વેબપેજ પોસ્ટ સ્ક્રીપ્ટ, પીડીએફ રચનાઓ); અને
- સંબંધિત વસ્તુઓ, પેટાવર્ણક્ષેત્ર $3 ના ઉપયોગમાં અને દ્વિતીય સૂચકમૂલ્યને સ્પષ્ટ કરે છે.

વર્ણક્ષેત્ર 856 નીચેના ઘટક તત્ત્વો ધરાવે છે :

દર્શકો (Indicator) : પ્રથમદર્શક (શોધ પદ્ધતિ) પ્રથમ દર્શક સ્રોતમાંની માહિતી શોધવાની પદ્ધતિ ધરાવે છે અને ઇ-મેઈલ, એફટીપી, ટેલનેટ, ડાયલ-અપ અને એચટીટીપી માટે આંકેલ મૂલ્યો હોય છે. શોધપદ્ધતિઓ મૂલ્યો આંક્યા વિનાની ધરાવતી હોઈ શકે, પ્રથમ દર્શકનું મુલ્ય 7 પદ્ધતિ સાથે $2 માં સૂચવેલું હોય છે.

દ્વિતીયદર્શક (સંબંધિત) દ્વિતીય દર્શક વર્ણક્ષેત્ર 856માંની માહિતી વચ્ચે સંબંધ દર્શાવિવાની શરતે પ્રગટ કરે છે અને નોંધનો સ્રોત વર્ણવ્યો હોય છે.

મેટાડેટા : માર્ક 21-856 ક્ષેત્ર, ડબ્લિન કોર, ટીઈઆઈ

Metadata : MARC 21-856 Field, Dublin Core, TEI

First	Access Method	Second	Relationship
#	No information provied	#	No information provided
0	Email	0	Resource
1	FTP	1	Version of resource
2	Remote login (Telnet)	2	Releted resource
3	Dial up	8	No disply content generated
4	HTTP		
7	Method specified in subfield $2		

પ્રથમ શોધ પદ્ધતિ : વીજાણ્વીય સ્રોતની શોધ પદ્ધતિની વ્યાખ્યા કરવાને તેનું મૂલ્ય છે. જો એકથી વધારે પદ્ધતિઓ દ્વારા સ્રોત પ્રાપ્ત થાય તો વર્ણક્ષેત્ર એ પુનરાવર્તિત છે. જ્યારે યુઆરએલમાં પેટા વર્ણક્ષેત્ર $u નોંધાય છે, ત્યારે શોધ પદ્ધતિને સંબંધિત મૂલ્ય (યુઆરએલ યોજના) જે એ કતારમાનું પ્રથમ ઘટકતત્ત્વ પણ છે.

- # - **માહિતી પૂરી પાડતો નથી :** જ્યારે યુઆરએન પેટાક્ષેત્ર $u ધરાવે છે ત્યારે આ મૂલ્યનો ઉપયોગ કરે છે અને તેનામાં યુઆરએલ કશી જ નોંધ લેવાતી નથી. જ્યારે પેટાવર્ણક્ષેત્ર $u એ URL ધરાવતું હોય અને પેટાવર્ણક્ષેત્ર URN સાથે પુનરાવર્તિત થયેલું હોય છે. સૂચક મૂલ્ય માટે URL માં યોગ્ય શોધ પદ્ધતિ આપેલ છે.
- 0-ઇ-મેઈલ : મેઈલ ટ્રાન્સફર પ્રોટોકોલ દ્વારા તે શોધવાને સૂચવે છે.
- 1-એફટીપી (FTP) : ફાઈલ ટ્રાન્સફર પ્રોટોકોલ (FTP) દ્વારા શોધવાને સૂચિત કરે છે.
- 2-રિમોટ લોગીન (ટેલનેટ) : ટેલનેટ જોવા અમલીકરણનો ઉપયોગ રિમોટ લોગીન દ્વારા શોધને સૂચિત કરે છે.
- 3-ડાયલ-અપ : પરંપરાગત ટેલિફોન લાઈન (ડાયલ-અપ) દ્વારા વીજાણ્વીય સ્રોતને શોધવાને સૂચિત કરે છે.
- 4-HTTP : હાઈપર ટેક્સ્ટ ટ્રાન્સફર પ્રોટોકોલ દ્વારા વીજાણ્વીય સ્રોતો શોધવા (સુધી પહોંચવાને) સૂચવે છે.
- 7-પેટાવર્ણક્ષેત્ર $2 માં પદ્ધતિ સ્પષ્ટ કરેલી છે.

દ્વિતીય-સંબંધ : વીજાણ્વીય સ્રોતના વર્ણક્ષેત્રમાં 856માં સ્થળ ઓળખવામાં આવે છે અને બાબતને નોંધમાં સંપૂર્ણપણે વર્ણવ્યા થકી એની વચ્ચે એના સંબંધો ઓળખવાનું મૂલ્ય છે. પેટાવર્ણ ક્ષેત્ર $3 ઉપયોગમાં લઈને આગળની માહિતી પૂરી પાડે છે. સંબંધિતતા વિશેની જો એકથી-એક સાથેના સંબંધ ન હોય તો.

- # - કોઈ માહિતી પૂરી પાડવામાં આવતી નથી.
- 0 સ્રોત સૂચિત કરે છે કે 856 ક્ષેત્રમાં વીજાણ્વીય સ્થાન કે જે સ્રોત સૂચવે છે સરખા હોય તેની સંપૂર્ણ નોંધ માટેના સ્રોતને વર્ણવે છે. આ કિસ્સામાં વાઙ્મયીસૂચિ નોંધ ચીજવસ્તુનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે - વીજાણ્વીય સ્રોત છે. જો 856 ક્ષેત્રમાંનો ડેટા એ નોંધ દ્વારા સ્રોત અંગભૂત એકમ જોડે છે, પેટાવર્ણ ક્ષેત્ર $3 ભાગ/ભાગોને સ્રોતના એકમના ઉપયોગને સ્પષ્ટ કરે છે જે વર્ણક્ષેત્રને લાગુ પાડે છે.

- **1- સ્રોતનું વર્ઝન (આવૃત્તિ) :** નોંધ દ્વારા વર્ણવેલ વીજાણ્વીય સ્રોતની આવૃત્તિ માટે સ્થળમાંનું વર્ણક્ષેત્ર 856 છે એમ સૂચવે છે. આ કિસ્સામાં એ બાબતનું પ્રતિનિધિત્વ વાઙ્મયી નોંધ દ્વારા વીજાણ્વીય નથી પણ એની વીજાણ્વીય આવૃત્તિ સુલભ છે. જો ડેટા ફિલ્ડ 856 નોંધ દ્વારા સ્રોત પ્રતિનિધિત્વ કરતું આવશ્યક ઘટક એકમ સંબંધે છે, જે વર્ણક્ષેત્રને લાગુ પડે છે તેના ભાગ/ભાગો પેટાવર્ણક્ષેત્ર $3 સ્પષ્ટ રીતે ઉપયોગ કર્યો હોય છે.
- **2 - સંબંધિત સ્રોત :** વર્ણક્ષેત્ર 856માં સ્થળ એ વીજાણ્વીય સ્રોત માટેનું છે એમ સૂચવે છે. જે નોંધ વર્ણવેલી બાબત સંબંધે છે. આ કિસ્સામાં વાઙ્મયી નોંધ દ્વારા એ બાબતનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવ્યું એ પોતે વીજાણ્વીય સ્રોત નથી. પેટા વર્ણક્ષેત્ર $3 એ ખાસિયતને સંબંધી વીજાણ્વીય બાબતોને ફિલ્ડ 856 ઓળખી કાઢવામાં અને વાઙ્મયી નોંધ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી બાબતોને સંપૂર્ણપણે તેનાથી વધારેમાં ઉપયોગમાં લઈ શકીએ.
- 8 - સર્જાયેલી અનુક્રમણિકા પ્રદર્શિત નથી થતી.

Subfield Codes :

$a Host name (R)
$b Access number (NR)
$c Compression information (R)
$d Path (R)
$f Electronic name (R)
$g Uniform Resource Name (R)
$h Processor of request (NR)
$I Instruction (R)
$j Bits per second (NR)
$k Password (NR)
$l Logon (NR)
$m Contact for access assistance (R)
$n Name of location of host (NR)
$o Operating system (NR)
$p Port (NR)
$q Electronic format type (NR)
$r Settings (NR)
$s File size (R)
$t Terminal emulation (R)
$u Uniform Resource Locator (R)
$v Hours access method available (R)
$w Record control number (R)
$x Nonpublic note (R)
$z Public note (R)
$2 Access method (NR)
$3 Materials specified (NR)
$6 Linkage (NR)
$8 Field link and sequence number (R)

NR = Non-repeatable Sub-field
R = Repeatable sub-field

સામાન્યપણે સૌથી વધુ ઉપયોગમાં લેવાતા પેટાવર્ણક્ષેત્ર આ પ્રમાણે છે :

Subfield $u = [HTTP URL]

Subfield $2 = Access method when first indicators is 7

Subfield $3 = Data Specifying what URL refers to, if applicable

Subfield $z = Public note.

સામાન્ય ઉપયોગમાં લીધેલા પેટાવર્ણક્ષેત્રો :

- $u અંકરૂપ સ્રોત ઓળખનાર (યુઆરઆઈ=યુનિફોર્મ રિસોર્સ આઈડેન્ટીફાયર) એ અસ્તિત્વ ધરાવતા ઇન્ટરનેટ પ્રોટોકોલના ઉપયોગની વસ્તુની અધિકૃત વાક્યરચનાના નિયમો પૂરા પાડે છે. વર્ણક્ષેત્ર 856 રચાયેલી છે. જે યુઆરએલમાંથી અન્ય 856 પેટાવર્ણક્ષેત્રોની ઘટનામાંથી અલગ કરવાને ગણતરીમાં લે છે. પેટાવર્ણક્ષેત્ર $u એ બધા અલગ પેટાવર્ણક્ષેત્રો અથવા તેઓના વધારાને બદલે ઉપયોગમાં લઈ શકીએ. ડિજિટલ વસ્તુઓના બહુવિધ ઓળખનારાઓ (URLs) જો એક જ સ્થાને હોય $u માત્ર પરિવર્તિત હોઈ શકે. આ વર્ણક્ષેત્ર પુનરાવર્તિત હોય છે, જો ડિજિટલ વસ્તુઓ અનેક સ્થળોએ હોય તો.
- $3 (સામગ્રી વસ્તુઓ ચોક્કસ કરેલી હોય) પેટાવર્ણક્ષેત્ર $3 એ કયા ભાગ અથવા વીજાણ્વીય સ્થળના સ્રોતોના જટિલ બાબતના પાસાં અને શોધ માહિતીને લાગુ પાડવાને ઉપયોગ કરીને સ્પષ્ટ કરે છે. $3 વીજાણ્વીય સ્રોતોના ભાગોને સૂચિત કરવાને ઉપયોગમાં લેવાય છે. $3 અનુક્રમણિકાઓ સારણીની અથવા વીજાણ્વીય સ્રોત સાથે જોડાયેલા સંબંધ જે નોંધને કડીરૂપ છે. ઉદાહરણ $3 ફોટોગ્રાફની સ્કેન કરેલી પ્રતિકૃતિ છે.
- $z (જાહેરનોંધ) : પેટાવર્ણક્ષેત્ર $z એ કોઈપણ વધારાની નોંધો માટે ઉપયોગમાં લઈ શકીએ. વીજાણ્વીય સ્રોતને તેના સ્થળ અંગે સ્પષ્ટતા કરેલી હતી. ઉદાહરણોમાં લવાજમ માહિતી અથવા શોધ અંકુશને સામેલ કરેલ છે. URL ને મેઈલ માટેનું ઉદાહરણ $z access (શોધ) માત્ર પાસવર્ડ દ્વારા ગેસ્ટ લોગીન્સ વગર OR $z specify (સ્પષ્ટતા) ઇચ્છિત કરેલ ચોંટાડેલા બિડાણોની ફાઈલની રચના માટેના જોડાણો.

Examples

Examples 1 : Information resource by remote login to DRTC server is represented using field 856 as shown below :

856#$utelnet://drtc.isibang.msnindian Statistical ...., India

અહીં વર્ણનાત્મક ઘટકોના રિમોટ લોગીન આપ્યા છે. જેમાં DRTC સર્વરનું IP સરનામું 'drtc.isibung.ac.in' છે અને તેનું સાચું સરનામું 'ઇન્ડિયન સ્ટેટીસ્ટીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, ઇન્ડિયા છે.

Analysis of the description given above:

Field Tag:	856		
Indicators:	2	Access method	telnet
Blank (#)	Relation		not specified
Subfields:	u	URL	
	n	name of location of the host	

Subfields delimiters: $

Example 2 : If the resource is a downloadable archive on DRTC server it may be represertted as below:

8561#$uftp://drtc.isibang.acJn/software/downloads/ida.zip$cdecompress with "winzip$madmin@ drtc.isibang. ac. in$nlndian Statistical Institute. Bangalore, India$oWindows$s 1 .52MB

Example 3 : The resource DRTC website may be described as shown here:

8564#$uhttp://drtc.isibang.ac.in$madmin@drtc.isibang.ac.in$Indian Statistical Institute, Bangalore, India

Example 4 : Mirror Sites are sites where information from one is 'copied' or mirrored in the other for ease of access and downloading. Mirror site is one instance where field 856 is a repeated field. An example is shown below:

856l#$uftp://aVtcJsibang.acJn/sofrware/downloads/ida.zip$ufrp://isical.ac.in/drtc/pub/ida.z"ip$madmin @ drtc. isibang. ac. in$Indian Statistical institute, Bangalore, India$oWindows$s 1 .52MB

Statistical Institute, Bangalore, India$oWindows$s 1.52MB

Example 5 : Link to a subset of the bibliographic item: HTTP URL

8564#$3Table of contents $uhttp://drtc.isibang.ac.in/Seminar/digilib/toc.html

9.2.3 વીજાણુ સ્રોતવર્ણનની પ્રક્રિયા (Procedure of Electronic Resource Discription) :

તમને ISBD (ER) વિષે ખ્યાલ હશે. ISBD (ER) સ્વરૂપો વિષે વીજાણુ સ્રોત વર્ણન માટે ઘણી સૂચિસંહિતાઓ અને ડેઝિગ્નેટર સ્કીમ્સના આધાર વિષે તમારી પાસે એ અંગે ખ્યાલ હશે. MARC 21 ના ઉપયોગ દ્વારા વેબ સ્રોતના સંજ્ઞાંકનની આપણે કન્ટેન્ટ ડેઝિગ્નેટર સ્ટાન્ડર્ડ અને એએસીઆર - 2 ના નિયમોને અનુકૂળતા આધારે એ અંગે તપાસ કરી છે. તે ચર્ચાની નોંધ મથાળાંઓ MARC 21 ટેગની શૈલીએ ગોઠવવામાં આવ્યા, વર્ણનની ટેગ (AACR2 ના નિયમ નંબરને અનુરૂપ)

નિશ્ચિત વર્ણક્ષેત્રો : લઘુપ્રબંધ ગ્રંથો (પ્રકાર a) અને ક્રમિક પ્રકાશનો (પ્રકાર 3) માટે નિશ્ચિત વર્ણક્ષેત્રોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. મોટેભાગે વેબસાઈટ માટે તારીખ (ડેટ) પ્રકાર "m" બહુવિધ, સાથે ખુલ્લી તારીખ (ઓપનડેટ) હકીકતે સ્રોત વિષયનું નવીનીકરણ કરે છે, એનું પ્રતિબિંબ પાડે છે. દ્વિતીય કક્ષાના વર્ણક્ષેત્રમાં 006 ઉમેરે જે "વીજાણ્વીય સ્રોત" સ્વરૂપનું પ્રતિબિંબ ગ્રંથનામમાં પાડે છે અને 007 એ ભૌતિક ખાસિયતો જેવી કે ધ્વનિ, રંગ વગેરેનું પ્રતિબિંબ પાડે છે.

Example of fixed field encoding

006 Type m = Electronic resource; Audn = Intended audience (blankd = not specified) File = file type (d=document; j=online system of service; m=combination); Gpub=Government publication (f for federal, s for state, etc.)

007 Physical Description fixed field

$a category = c, computer file

$b Specific material designation = r, remote resource

$d color (most web pages wll be m, multicolor)

$e dimensions (for Web pages use n, N/A)

$f sound (blank = no sound, a = sound)

$g image bit depth (u=Unkown)

$h file format (a=one format, m=multiples, u=unknown)

$i quality assurance targets (u=unknown)

$j antecedent/source (u=unknown)

$k level of compression (a=uncompressed, u=unknown)

$1 reformatting quality (a=access, n=N/A, p=preservation, r=replacement, u=unknown)

મેટાડેટા : માર્ક 21-856 ક્ષેત્ર, ડબ્લિન કોર, ટીઈઆઈ

Metadata : MARC 21-856 Field, Dublin Core, TEI

ચલવર્ણક્ષેત્રો (Variable field) : વિવિધ મુખ્ય ચલ ક્ષેત્રોની ચર્ચા કરીએ તે પહેલાં આપણે માહિતીના વીજાણ્વીય સ્રોતોને વર્ણવવા માટે સ્રોતો તરફ ધ્યાન આપવું જોઈએ. સામાન્ય રીતે માહિતીનો મુખ્ય આધાર ગ્રંથનામ સ્ક્રીન (પડદા) હશે : ગમે તેમ AACR 2 ની પુનઃ સંવર્ધિત આવૃત્તિ 2002 અનુસાર પ્રકરણ 9 એ સમગ્ર સ્રોતને મદદ કરે છે, જે વીજાણ્વીય સ્રોત માટેની પ્રમુખ આધાર સામગ્રી છે. તેનો એ અર્થ છે કે કૌંસમાં માહિતી જરૂરી ન હોઈ શકે, તો ટાઈટલ સ્ક્રીનના કરતાં અન્ય સ્થળોએ જોવા મળે છે. વધારામાં હોમપેજ સ્ક્રીન, અન્ય પૃષ્ઠો સાવચેતી પૂર્વક જોવા એ પ્રલેખના સ્થાને HTML સોર્સ પેજ જોવું. જો તેમાં વધારાની માહિતી ઉમેરવાની જરૂરિયાત પડે તો નોંધમાં તમે ઉમેરો. પ્રસ્તુત માહિતી વેબ સાઈટ ઉપર ગમે ત્યાં દેખવા/જોવા મળશે (AACR2 9.0B1.2)

1xx કર્તાક્ષેત્ર (AACR 21.4B1, 21.1A1) (Author field) : ઘણી વેબ સાઈટોના લેખો જાણી શકતા નથી. જો સ્રોત અધિકૃત સાઈટ સમષ્ટિ એકમ અથવા સરકારી એજન્સીની અધિકૃત સાઈટ હોય છે. તેને કર્તા (લેખક) (21.4B1) તરીકે વિચારી શકીએ. વેબસાઈટના સર્જક વ્યક્તિગત હોય તો એને કર્તા તરીકે ક્ષેત્ર 106માં આપી ન શકીએ, સિવાય કે તે વ્યક્તિની તેની પોતાની સાઈટ હોય તો જ એ સાઈટને વ્યક્તિનામ હેઠળ સૂચિકૃત કરી શકાય.

Example

Web site being cataloged : Mississippi Dept. of Vital Statistics home page; Author of site content listed in document source: Sheryl Smith

Main entry : 110 1 Mississippi. $b Dept. of Vital Statistics.

245 10 Mississippi Department of Vital Statistical $h [electronic resource] / $c [Sheryl Smith].

Added entry : 700 1 Smith, Sheryl.

245 સાચું ગ્રંથનામ (AACR 9.1C1) (Title proper) : સામાન્ય રીતે ગ્રંથનામ સ્ક્રીન ઉપરથી લઈ શકીએ છીએ. આખ્યાનામ પછી તરત જ સામાન્ય સામગ્રી વર્ણન (જનરલ મટીરીયલ્સ ડેસિગ્નેશન) (GMD) 245 $h એ "વીજાણ્વીય સ્રોત" ઉમેરો. 1.1f માં સૂચવ્યા પ્રમાણે કર્તૃત્વ નિવેદન કથન ઉતારવું. નિયમ 9.1f2 સૂચિકારોને જો આખ્યાનામ અને કર્તૃત્વ જવાબદારી નિવેદનમાં નામ સ્પષ્ટ થતું ના હોય તો શબ્દ અથવા ટૂંકુ વાક્ય કર્તૃત્વ કથન સાથે નિવેદિત કરવાને સૂચિત કરે છે.

Example

245 00 Mississippi statistical summaries $h [electronic resource] / $c [maintained by] David Reynolds.

246 ભિન્ન ગ્રંથનામ (Variant title) (AACR 9.7B4) : પ્રલેખ સ્રોતની તપાસ કરો કે જો તેમાં વૈકલ્પિક ગ્રંથનામ એ 246 ક્ષેત્રમાં નિવેશ કરવાની જરૂર છે. ગ્રંથનામ માટે તમે 246 ઉમેરી શકો છો, જો હકીકતે સાઈટ ઉપર જોવા ન મળતું હોય પણ એના પુરસ્કર્તાઓ તેની હેઠળ જોવા ઇચ્છે તો કોર્પોરેટ એક્રોનિમ (સંક્ષિપ્તપદ) લેવાય એ વ્યાપકપણે ઉપયોગમાં લેવાય એ વાક્ય

Example : 245	10	Mississippi Department of Transportation $h [electronicresource].
246	3	MDOT home page

256 સ્રોત પ્રકાર (AACR 9.3B1) (Type of resource) : એએસીઆર 2 ત્રણ વર્ણનોની મંજૂરી આપે છે. વીજાણુ ડેટા, વીજાણ્વીય કાર્યક્રમો અને વીજાણુ વિગત (ડેટા) અને કાર્યક્રમો, વેબસાઈટોનો પ્રારંભિક પાઠ વીજાણુ વિગત (ડેટા) તરીકેની ઓળખ આપી શકીએ. સાઈટોમાં તેની આંતરપ્રક્રિયાના ભાગ તરીકે સર્ચ એન્જિનને

ઈલેક્ટ્રોનિક ડેટા પ્રોગ્રામ્સ તરીકેની નિયુક્તિ કરે. જો સ્રોતના પ્રમાણ સુલભ/પ્રાપ્ય હોય તો કૌંસમાં આપો. (ફાઈલોની સંખ્યા, નોંધો, સાઈટ્સ વગેરે)

Example : 256 Electronic data (1 file : 13 megabytes)

260 પ્રકાશન માહિતી (AACR 9.4B2) (Publication Information) : નિયમ 9.4B2 એમ કહે છે કે વીજાણ્વીય સ્રોતો જે પ્રકાશિત થયેલાં છે તેના બધા દૂરસ્થ શોધ વિષે વિચારવું. પ્રકાશન અંગેની માહિતી સામાન્યપણે હોમપેજના તળિયામાંથી (અંતભાગમાંથી) સંપર્ક સાધી માહિતી લેવાય છે. જ્યાં કોર્પોરેટ બોડી (સમષ્ટિ એકમ) તેના ભૌગોલિક સ્થળનું નામ સરનામું આપતું હોય છે. વ્યક્તિગત રીતે કર્તૃત્વવાળા વેબપેજીસની પ્રકાશન વિષેની માહિતી ન હોય/હોઈ શકે. ત્યારે જો તારીખ આપેલી હોય (દા.ત. ("c 2001") 260 $c માં ખુલ્લી તારીખ (વર્ષ) (i.e. c 2001-) તેની ભિન્નતાઓ નિયમ 9.4f1 ઉપર જુઓ. જો બહુવિધ કોપીરાઈટ વર્ષના પૃષ્ઠના કિસ્સામાં આપણે જેમાં સ્રોતના બહુવિધ પાસાંઓ લાગુ પડે છે.

Example : 260 $a Washington, DC : $b Worldnews Online, $c [1995-

270 સંપર્ક સરનામું (Contact Addreses) : મોટાભાગની કોર્પોરેટ વેબ સાઈટોમાં સંપર્ક સરનામું હોમ પેજના છેક તળિયે સામેલ કરે છે. આ સરનામું ક્ષેત્ર 270માં દર્શાવ્યા પ્રમાણે આપો :

Example : 270 $i Contact address : $a email@host.domain

300 ભૌતિક વર્ણનો (AACR 9.5) : વેબ પેજીસ માટે ઉપયોગ કરશો નહિ. વીજાણ્વીય સ્રોતો એ બીન-ભૌતિકીય વસ્તુઓ (9.5, પાદરીય) છે. કેટલાંક ગ્રંથાલયો સ્થાનિક વહેવારની આવશ્યકતા ઊભી થાય તો આ રીતે માહિતી આપે છે. જેવી કે : "1 Web site" or "1 Web resource" વર્ણક્ષેત્ર 300માં માહિતી આપો.

5xx નોંધો (5xx Notes) :

516 સ્રોતનું સ્વરૂપ અને વ્યાપ્તિ (એએસીઆર 9.7B1a) (Nature and scope of the resource) (AACR 9.7B1a)

વેબ પેજીસ માટે "World Wide Web resource" વાક્ય પ્રયોગ કરો. સાંપ્રત માહિતી 256 ક્ષેત્રમાં નિવેશ કરો, જે છેવટે 516માં સામેલ કરી શકાય.

538 પદ્ધતિની જરૂરિયાતો (એએસીઆર 9.7B1b) (System requirements) (AACR 9.B1b)

સ્રોત શોધવાને હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેરના પ્રકારની જરૂરિયાત રહે છે. સાઈટ ઉપર કરેલી વિશિષ્ટ ફાઈલો ઓળવાની આવશ્યકતા હોઈને ગમે કાર્યક્રમો દર્શાવીને સામેલ કરો.

Example : 538 System requirements : World Wide Web broswer with Internet connectivity; Adobe Acrobat Reader required for abstracts and full text.

538 શોધની શૈલી (એએસીઆર 9.7B1c) : શોધનો માર્ગ સૂચિત કરવા 538 વર્ણક્ષેત્રમાં અન્ય માહિતી ઉમેરો.

Example : 538 Mode of access : World Wide Web

500 સામાન્ય નોંધ : સાચાં ગ્રંથનામનો આધાર (એએસીઆર 9.7B3) (Eleneral Note : Source of title proper [AACR 9.7B3])

સાચા ગ્રંથનામનો આધાર હંમેશા આપો. વેબ પેજીસ માટે, સ્રોત જોયો તેનું વર્ષ/તારીખ આપો (9.7B22). આ એક નોંધમાં ભેગું કરી શકાય.

Example : 500 Title from home page screen, viewed Feb. 19, 2005.

500 સામાન્ય નોંધ : ગ્રંથનામમાં ફેરફારો (એએસીઆર 9.7B4)

ઘણાં ગ્રંથનામના ફેરફારોને ક્ષેત્ર 246 દ્વારા અભિવ્યક્ત કરી શકીએ. 500માં અન્ય નોંધ આપો.

246 1 $i Title from document source : $a MLA home page

246 1 $i Parallel title in HTML header : $a Resources minerales du canada.

તમે જે સ્રોતનું સૂચિકરણ કરો છો પણ તે ગ્રંથના માટે લાગુ પડતું નથી.

500 Companion site : Butterflies of the United States.

500 સામાન્ય નોંધ ભૌતિકવર્ણન (એએસીઆર 9.7B10)

ચીજવસ્તુના ઉપયોગને અસર કરી શકે એથી ભૌતિક વિગતોની માહિતી આપો.

Example : 500 Includes sound clips for selected text.

521 પ્રેક્ષક (એએસીઆર 9.7B14) (Audience) (AACR 9.7B14) : સ્રોતમાં માહિતી નિવેદિત કરી હોય તો ઇચ્છિત પ્રેક્ષકો વિશે નોંધ આપવી.

Example : 521 for use by qualified medical practitioners only.

530 અન્ય માળખાઓ (Other formalis) (AACR 9.7B16) : જો વિષયવસ્તુ અન્ય રચના/માળખા સ્વરૂપે પ્રગટ થઈ હોય તો તેનો ઉપયોગ કરો. (દા.ત. મુદ્રિત અથવા માઈક્રોફોર્મ્સ)

520 સારાંશ (Summary) (AACR 9.7B17) : Example : 520 Feature the Mississippi Dept. of Mental Health. Site includes statement of philosophy, list of state mental health facilities, and links to other mental health resources.

505 વિષયવસ્તુઓ (Contents) (AACR 9.7B18) : સ્રોતના ભાગોની યાદી કરો. વેબ પેજીસ માટે વૈકલ્પિક વિભાગનું શીર્ષકો (હેડર્સ) વારંવાર બદલાતા હોય છે.

Example : 505 0 K-12 requirements - Reading readiness - Remedial courses.

506 શોધ ઉપરના અંકુશો (Restrictions on access) (AACR 9.7B20)

સાઈટ શોધતી વખતે જો કોઈ અંકુશો હોય તો તેનો ઉપયોગ કરતી વખતે સૂચવે.

Example : 506 Registration and password required to access search engine.

6xx વિષય મથાળાઓ (Subject headings) : વિષયને લગતાં મુદ્દાઓ સામેલ કરો, સમષ્ટિકર્તા અથવા વ્યક્તિગત જે સ્પષ્ટ કોર્પોરેટ ઘટક અથવા વ્યક્તિ વિશેની હોય તો, અને જો ઇચ્છિત જો મૂળ મથાળું (655) કમ્પ્યુટર નેટવર્ક સ્રોતો માટે આપો.

7xx સમષ્ટિકર્તા/વ્યક્તિકર્તાઓની વધારાની નોંધો (Corporate/personal author added entries) :

જેમ જરૂર પડે સમષ્ટિકર્તા અથવા વ્યક્તિના વધારાની નોંધ આપો, યાદ રાખો કે પ્રલેખનો આધાર વ્યક્તિ અથવા સમષ્ટિ સાઈટના પ્રદાનકર્તાઓ છે.

856 યુઆરએલ (URL) : વેબ સાઈટ માટે, પહેલું દર્શક "u" હશે, જે http સરનામું, બીજું "o" હશે, એ એવું સૂચિત કરે છે કે તમે તે જ સ્રોતનું સૂચિક પણ કરો છો (નહિ કે, સંબંધિત સ્રોત અથવા પુનઃનિર્મિત, ઉત્પાદિત)

Example : 856 40 $u http://www.lib.usm.edu

AACR 2 અને MARC 21 અનુસાર ઓનલાઈન માહિતી સ્રોતના વર્લ્ડ વાઈડ વેબ એક્સેસ અનુસાર નીચે સદૃષ્ટાંત ઉદાહરણો આપેલાં છે.

AACR 2 Examples

Electronic Beowful [Electronic resource]. Electronic interactive multimedia. - [Great Britain?] : Electronic Beowulf Project, cop. 1995. Mode of access : World Wide Web. URL : http://portco.bl.uk/access/electronic-beowulf.html. Title from title screen. Digitised images developed by the British Library with Kevin kiernan and Paul Szarmach. Summary : Introduction to the Electronic Beowful Project including images of the manuscript.
Callaloo [Electronic resource]. - Electronic journal. Baltimore (MD) : Johns Hopkins University Press, cop. 1995 - Quarterly. 18.1 (winter 1995)- Mode of access : Internet via World Wide Web. URL : http://muse.jhu.edu/journals/callaloo. Title from title screen. Also available in a print ed.

MARC21 Example

Sl No.	MARC	Tag Description of Resource (along with MARC subfields)
1	040	UOK $c UOK
2	007	$a c $b r $d U $e n $f u
5	245	$a Worldnews online $h [Computer file].
6	246	$a World news online
7	256	$a Computer online sercive
8	260	$a Washington DC $b Worldnews Online, $c [1993-
9	538	$a Mode of accesss; Internet
10	500	$a Title from title frame.
11	520	$a "World News Online is a serive that brings newspapers and news service from around the world to a global community of multi-lingual people who need news from far away places... our on-line publications have full text of each day's edition on the same day it appears in its local market. The papers may be accessed via any World Wide Web client that supports user authentication."
12	650	$a Newspapers $x Databases.
13	856	$u http://worldnews.net $2 http

◆ **તમારી પ્રગતિ જાતે ચકાસો (Self Check Exercise)**

(1) માર્ક નોંધના ઘટકો સમજાવો.

(2) MARC-856 ક્ષેત્રની અનુક્રમણિકાઓ કઈ છે ?

નોંધ : (i) નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારા ઉત્તરો લખો.

(ii) આ એકમને અંતે આપેલા ઉત્તરો સાથે તમારા ઉત્તર ચકાસો.

....

....

....

....

....

....

9.3 ડબ્લિન કોર મેટાડેટા પ્રારંભિક (ડીસીએમઆઈ) DUBLIN CORE METADATA INITIATIVE (DCMI)

ડબ્લિન કોર મેટાડેટા પ્રારંભિક (ડીસીએમ) જે મેટાડેટાના માનકોના આંતરિક કાર્યને સ્વીકારને બહોળા પ્રમાણમાં ઉત્તેજન આપવાને અર્થે સમર્પિત સંસ્થા/મંડળ છે અને વિશિષ્ટ મેટાડેટાના શબ્દભંડોળના વિકાસમાં તે વધુ સારી રીતના બૌદ્ધિક સ્રોતને શોધનની પદ્ધતિઓ માટે સ્રોતોને શક્તિશાળી કરે છે. (ડીસીએમઆઈ)

ડબ્લિન કોર મેટાડેટા એલીમેન્ટ સેટ (DGMES) એ પ્રથમ મેટાડેટા માનક ડીસીએમઆઈના પ્રથમ મેટાડેટા માનક સોંપ્યું હતું. ડીસીએમએસ અર્થબોધક શબ્દભંડોળ માટે માહિતીના હાર્દના મૂળભૂત ગુણો જેવાં કે 'વર્ણન' અને 'સર્જક' અને તારીખ પૂરાં પાડેલા છે.

ડબ્લિન કોર મેટાડેટા વેબ આધારિત મેટાડેટાની પુરવણીરૂપે અસ્તિત્વ ધરાવતી પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરેલ છે, અગર તો સાદૃશ્ય સ્રોતો એ વીજાણ્વીય પ્રલેખ અથવા 'રીલ' (Real) એ ભૌતિક વસ્તુ છે.

ડબ્લિન કોરના વર્ણનોમાં વેબ પેજીસ સામાન્ય પ્રકારોના સ્રોત સામાન્યપણે એચટીએમએલના મેટાડેટા ટેગ્સની અંદર ઉપયોગમાં લેતા હોય છે. ગમે તેમ ઘણી ભૌતિક વસ્તુઓના ડિજિટલ દફતરોનો આરંભ થઈ રહ્યો છે. જેથી ડબ્લિનકોર મેટાડેટાનો ઉપયોગ કરવાની શરૂઆત થઈ છે. ડબ્લિન કોર મેટાડેટા મેટા ટેગ્સની અંદર નામ મૂલ્યની જોડીઓ ઘણીવાર સંગ્રહિત કરે છે, જે HTML પ્રલેખના ઘટક શીર્ષકની અંદર સ્થાન પામેલા હોય છે. ગમે તેમ તે બાહ્ય પ્રલેખ અથવા ડેટાબેઝમાં ભર્યું છે તેનો નિર્દેશ કરવો અને કુશળતાપૂર્વક અમલીકરણને અંદરના ઈજારાથી શક્તિશાળી બનાવવું.

9.3.1 ડબ્લિન કોર અને એચટીએમએલ (Dublin core and HTML) :

ડબ્લિન કોર (DC1) એ માહિતી સ્રોતોને વર્ણવવાને માટેનો નાનો મેટાડેટાનો નાનો ભાગ છે. નીચે દર્શાવેલા વિભાગો સમજાવે છે કે આ ઘટકો HTML ની META અને LINK ટેગ્સનો ઉપયોગ કરીને કેવી રીતે ડેટાને રજૂ કરવામાં (અભિવ્યક્ત) આવ્યા છે. (HTML 4.0) HTML પ્રત્યક્ષપણે સંવેદનશીલ નથી હોતી, જો તમે DC ઘટકોમાં CAPS અથવા નાના કદના અક્ષરોમાં નિવેશ કરો તો તેમાં કશો ફેર પડતો નથી. પણ, આ બાબતે સલાહભર્યું છે કે આ બાબતમાં સાતત્યતા રાખવી, મેટાડેટાને XML ફાઈલમાં સ્થળાંતરિત કરવાની હોય, XML એ સંવેદનશીલ છે. ઉદાહરણરૂપે, XML માં 'કર્તા' એ 'કર્તા'થી અલગ છે. તેમ છતાં હાલમાં વ્યાપક ઉપયોગને લીધે નિશ્ચિત ધોરણસરનું રચ્યું છે. એક્સ્ટેનશીયલ માર્કઅપ લેંગવેજ (XML) એ સ્રોત વર્ણનના આધારભૂત (રિસોર્સ ડિસ્ક્રીપ્શન ફ્રેમવર્ક) સાથેના જોડાણથી વચન આપે છે કે સંજ્ઞાકિત મેટાડેટાને અર્થે વધુ સારી રીતે વિશિષ્ટતા સાધન બનાવવાનું વચન આપે છે.

9.3.1.1 (META tag) (મેટા ટેગ) :

HTML એ META ટેગ અને મેટાડેટા ઘટકના સાંકેતિક નામની રચના કરે છે. દરેક ઘટક પ્રલેખના પાસાંઓ અથવા અન્ય સ્રોતની માહિતી વર્ણવે છે. ઉદાહરણ માટે, આ મેટાડેટા ઘટના ટેગ કરેલાં છે.

<meta name = "DC. Creator"

content = "Simpson, Horner">

'હોમર સિમ્પસન' એ સર્જક છે એમ કહે છે, જેમાં ઘટકનું નામ સર્જક તરીકે DE ઘટક ભાગમાં અંકિત કરેલ છે. વધુ સામાન્ય સ્વરૂપમાં

<meta name = "PREFIX.ELEMENT_NAME"

content = "ELEMENT_VALUE">

મોટા અક્ષરો (કેપીટલ) શબ્દો સાચાં વર્ણનોને બદલવાનું સાધન છે; આમ આ ઉદાહરણ,

ELEMENT_NAME is Creator

ELEMENT_VALUE is Simpson, Homer

PREFIX is DC

ડબ્લિન કોર ઘટક નામમાં META ટેગનો પ્રથમ કેપીટલ (મોટા અક્ષરો)માં હોય છે. DC વર્ણમાલાના ઘટકોમાં અંકુશિત હોય છે અને ગમે તે સંખ્યાના મેટા ટેગ્સ કરેલાં ઘટકો એક સાથે સંપૂર્ણ અને ગમે તે ક્રમમાં હોઈ શકે છે. એકથી વધુ ડીસી (DC) ઘટકો એ સરખા નામે જોવા મળે અને દરેક DC ઘટક એ વૈકલ્પિક છે, પછીનું ઉદાહરણ બે કર્તાઓવાળા, એ ગ્રંથનામો અને અન્ય કોઈ મેટાડેટાવાળા પુસ્તકનું છે.

```
<meta name = "DC. Title"
content = "The Communist Manifesto">
<meta name = "DC.Creator"
content = "Marx, K">
<meta name = "DC.Creator"
content = "Engels, F.">
<meta name = "DC.Title"
content = "capital">
```

દરેક ડબ્લિન કોર ડેટા ઘટક મેટાડેટા સાથે સંજ્ઞાંકિત કરીને DC પૂર્વગ આગળ મૂકાય છે, અને તેને અનુસરતા નામ ઘટકોમાંથી તેને સમયથી અલગ પાડવામાં આવે છે. દરેક બીન ડીસી ઘટક પૂર્વગ સાથે સંજ્ઞાકિત કરવામાં આવશે જે તેઓના મૂળ અને વ્યાખ્યાઓ લખવાને ઉપયોગ કરી શકાશે. જોડાણની કડી પૂર્વગ અને ઘટકની LINK ટેગ સાથે વ્યાખ્યા કરે છે. પૂર્વગ અને ઘટકની જોડાણ કડી LINK ટેગ સાથે વ્યાખ્યા બનાવવામાં આવે છે. આ પછીના વિભાગમાં તેણે સમજાવ્યું છે, બીન DC ઘટકો જેવાં કે, A-Core (AC) માંથી ઇ મેઈલ એ DC ઘટકો સાથે જોવા મળી શકે છે.

```
<meta name = "DC.Creator"
content = "Da Costa, Jos&eacute;">
<meta name = "AC.Email"
content = "Dacostaj@peoplesmail.org">
<meta name = "DC.Title"
content = "Jesse &#34; The Body&#34; Ventura-A Biography">
```

આ ઉદાહરણ એ પણ દર્શાવે છે કે કેટલીક વિશિષ્ટ ખાસિયતોનું પણ સંપાદન કરી શકીએ છીએ. પ્રથમ ઘટક તત્ત્વમાં કર્તાના નામમાં ભિન્નતાપૂર્વક સંજ્ઞાકિત કરેલા હોય એથી આગળ HTML સંદર્ભ વસ્તુઓનો અક્ષરમાં આ કિસ્સામાં પૂર્વગનું સ્વરાઘાત ચિહ્ન E વર્ણ છે. સરખાપણું, અંતિમ લીટી બેવડા અવતરણની ખાસિયતો સંજ્ઞાકિત કરેલી હોઈને અર્થઘટન દૂર કરીને એ મૂળતત્ત્વને સંતુષ્ટ મર્યાદાઓ તરીકે અર્થઘટિત કરેલા છે.

9.3.1.2 લિંક ટેગ (LINK tag = અંકોડાની કડી) :

HTML ની લીંક ટેગ ઘટક નામના પૂર્વક સાથે સાંકળી લઈને ઉપયોગી થઈ શકે છે એ સંદર્ભે ઘટક ભાગની વ્યાખ્યા તે ઓળખી કાઢે છે. મેટાટેગ્સનો ક્રમને વર્ણવનારા સ્રોત જો અપૂર્ણ આ પ્રકારની એ LINK ટેગ વગરના હોય તો ક્રમમાંના દરેક જુદાં જુદાં પૂર્વગો ક્રમમાં જોવા મળે છે. આગળનું ઉદાહરણ સંપૂર્ણ છે એમ એનું ધ્યાન રાખીએ ઓ વધારા સાથે આ બે LINK tags (લીંક ટેગ્સ) સાથે વધારાનું છે.

```
<link rel = "schema.DC"
href = "http://purl.org/DC/elements/1.0/">
```

<link rel = "schema.AC"
href = "http://metadata.net/ac/2.0/">

સામાન્ય રીતે મંડળ સ્વરૂપે લે છે.

In general, the association takes the form

<link rel = "schema.PREFIX"
href = "LOCATION_of_DEFINITION">

જેમ, વાસ્તવિક વર્ણનોમાં PREFIX દ્વારા બદલાતું હોય છે અને URL અને URN દ્વારા LOCATION=OF-DEFINITION પ્રલેખને વ્યાખ્યાંકિત કરી શકીએ. જ્યારે HTML ફાઈલના HEAD ભાગમાં સજ્જડ જડી દીધેલું હોય, LINK અને મેટાટેગ્સનો ક્રમ વર્ણવે છે કે HTML ફાઈલ આસપાસની માહિતીને વર્ણવે છે. અહીં HTML ફાઈલ તેના પોતાનામાં જડી દીધેલ વર્ણનથી સંપૂર્ણ છે.

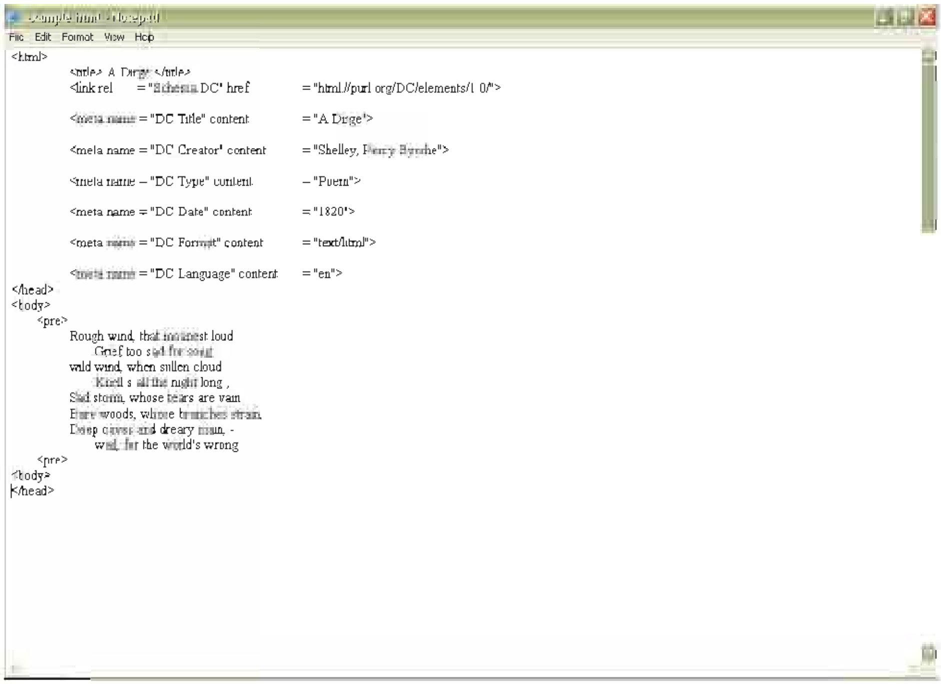

9.3.2 ડબ્લિન કોર ઘટકતત્ત્વો (Dublin Core Elements) :

ડબ્લિન કોરના 15 ઘટક તત્વો છે. જેવાં કે - ગ્રંથનામ, સર્જક, વિષય, વર્ણન, પ્રકાશક, સહાયકકર્તા, તારીખ, પ્રકાર, ઓળખ આપનાર, ભાષા, સંબંધ, કવરેજ, હકો તેમાં હક ધરાવનાર ઘટકો એ અદ્યતન વધારો કરેલો છે.

(1) Title

Title	
Lable :	Title
Definition :	A name given to the resource.
Comment :	Typically, a Title will be a name by which the resource is formally known.

Examples :

<meta neme = "DC.Title" content = "Introduction to Philosophy">

<meta name = "DC.Title" content = "Prolegomena to Library Classification">

(2) Creator

Creator	
Label :	Creator
Definition:	An entity primarily responsible for making the content of the resource.
Comment :	Examples of a creator include a person, an organisation, or a service. Typically, the name of a Creator should be used to indicate the entity.

(3) Subject

Title	
Label:	Subject and Keywords
Definition:	The topic of the content of the resource.
Comment:	Typically, a Subject will be expressed as keywords, key phrases or classification codes that describe a topic of ifae resource. Recommended best practice is to select a value from a controlled vocabulary or formal classification scheme.

Examples :

<meta name = "DC-Subject" content = "Bamian Buddha"> :

<meta name = "DC.Subject" scheme = "MESH" content = "Carcenoma">=

<meta name = "DC.Subject" scheme = "ddc" content = "20I.23">

(4) Description

Description	
Label:	Description
Definition:	An account of the content of the resource.
Comment:	Description may include but is not limited to: an abstract, table of contents, reference to a graphical representation of conient or a free-text account of the content.

Examples : <meta name="DC.Description" lang~"en" content - "The author presents a tutorial introduction to Perl programming examples with extensive examples on regular expressions. He also deals with scripting in Pert">

(5) Publisher

Publisher	
Label:	Publisher
Definition:	An entity responsible for making the resource available
Comment	Examples of a Publisher include a person, an organisation, or a service. Typically, the name of a Publisher should be used to indicate the entity.

Examples:

<meta name = "DCPubHsher" content - "Wrox">

<meta name = "DC.Publisher" content = "Dell Computers'^

<meta name = "DC.Publisher" content " "MIT Press">

(6) Contributor

Contributor	
Label:	Contributor
Definition:	An entity responsible for making contributions to the content of the resource.
Comment	Examples of a Contributor include a person, an organisation, or a service. Typically, the name of a Contributor should be used to indicate the entity.

Examples :

<meta name = "DC. Contributor" content = "Laxman, R.K.">

<meta name = "DC. Contributor" content = "Knuth, Donald">

(7) Date

Date	
Label :	Bate
Comment :	Typically, Date will be associated with the creation or availability of the resource. Recommended best practice for encoding the date value is defined in a profile of ISO 8601 [W3CDTF] and follows the YYYY-MM-DD format.

Examples :

<meta name = "DC.Date" content = "1990">

<meta name = "DC. Date" content = "1990-05-14">

<meta name = "DC.Date.Created" content = "1990-05-14">

<meta name = "DC.Date.Available" content = "1998-05-21">,

<meta name = "DC. Date. Valid" content = "1998-05-28'*>

<meta name = "DC. Date. Accepted" content = "1998-12-02T16:59">

<meta name = "DC.Date.Issued" scheme = "W3CDTF" content = "1998-05">

(8) Type

Type	
Label:	Resource Type
Definition:	The nature or genre of the content of the resource.
Comment	Type includes terms describing general categories, functions, genres, or aggregation levels for content. Recommended best practice is to select a value from a controlled vocabulary (for example, the DCMI Type Vocabulary [DCMITYPE]), To describe the physical or digital manifestation of the resource, use the Format element

Examples :

<meta name = "DC.Type" content =? "drama">

<meta name = "DCType" content = "software">

<meta name = "DC.Type" content - "software program source code">

<meta name = "DC.Type" content = "interactive video game">

<meta name = "DC.Type" scheme = "DCMI Type" content = "dataset">

<meta name = "DC.Type" content = "web home page'>

<meta name = "DC.Type" content = "web bibliography">

<meta name = "DC.Type" content = "painting">

(9) Format

Format	
Label:	Format
Definition:	The physical or digits! manifestation of the resource.
Comment:	Typically, Format may include the media-type or dimensions of the resource. Format may be used to determine the software, hardware or other equipment needed to display or operate the resource. Examples of dimensions include size and dutstioa. Recomirr-eni-ed best practice is to select a vsh^e frc.m * controlled vp'.-rbdary

Examples :

<meta name = "DC.Format" content = "tex

<meta name = "DC.Format" scheme -= 'IMT" content o- "text/ xml">

<meta name = "DC.Format" scheme = "IMT" content = "image/ jpeg">

<meta name = "DC.Format" content = 'Video/mpeg">

<meta name = "DC.Format" content = "unix tar archive, gzip defining computer media ibmnrts; Examples:

(10) Identifier

Identifier	
Label:	Resource Identifier
Definition:	An unambiguous reference to the resource within a given context.
Comment:	Recommended best practice is to identify the resource by means of a string or number conforming to a formal identification system. Example formal identification systems include the Uniform Resource Identifier (URI) (including the Uniform Resource Locator (UR.L)), the Digital Object Identifier (DOI) and the International Standard Book Number (ISBN).

Examples:

<meta name = "DC.Identifier" scheme= "URI"

content = "http://www.google.com/">

<meta name="DC.Identifier"scheme="ISBN" content="1-56592-149-6"

11) Source

Source	
Label:	Source
Definition:	A reference to a resource from which the present resource is derived.
Comment:	The present resource may be derived from the Source resource in whole or in part. Recommended best practice is to reference the resource by means of a string or number conforming to a formal identification system.

Examples:

<meta name = "DC.Source" content = "Bernard Shaw's Saint Joan">

<meta name = "DC.Source" content - "h±tp:.//ahe.org/xyz/">

12) Language

Language	
Label:	Language
Definition;	A language of the-intellectual content of the resource.
Comment:	Recommended best practice is to use RFC 5066 [RFC3066], which, in conjunction with ISO 639 [1SO659J, defines two- and three-letter primary language tags with optional subtags. Examples include "en" or "e^g~ for English, "akk" for Alckadian. and "er-G?" r?r E^uzlisi: used in the United Kingdom.

Examples:

<meta name = "DC.Language" content = *'en">

<meta name = "DC.Language" scheme = "rfc3066" content = "en-US'*> <meta name = "DC.Language" content - "es">

(13) Relation

Relation	
Label:	Relation
Definition:	A reference to a related resource.
Comment:	Recommended best practice is to reference the resource by means of a string or number conforming to a formal identification system.

Examples:

<meta name = "DC.Relation.fs Part Of content = http://foo.bar.org/abc/proceedings/1998/">

<meta name = "DC.Relation.IsFonnat Of content - "http://foo.bar.org/cdI45.sgmr'>

<meta name = "DC.Relation.IsVersion Of content = "http://foo,bar.org/draft9.4.4.2"> <meta name = "DC.Relation.References" content = "urn:isbn:l-56592-149-6">

<meta name = "DC.Relation.IsBasedOn" content = "Shakespeare's Romeo and Ju!ief> 14) Coverage

(14) Coverage

Coverage	
Label :	Coverage
Definition :	The extent or scope of the content of the resource.
"omment :	Coverage will typically include spatial location (a place name or geographic coordinates), temporal period (a period label, date, or date range) or jurisdiction (such as a named administrative entity). Recommended best practice is to select a value from a controlled vocabulary (for example, the Thesaurus of Geographic Names [TGN]) and that where appropriate, named places or time periods be used in preference to numeric identifiers snch as 5ers of coordinates or date ranges.

Examples :

<meta name = "DC.Coverage" content = "US civil war era; 1861-1865"> <meta name = "DC.Coverage" content = "Columbus, Ohio, USA; Lat: 39 57 N Long: 082 59 W">

<meta name = "DC.Coverage.Jurisdiction" content - "Commonwealth of Australia">

(15) Rights

Rights	
Label:	Rights Management
Definition:	Information about rights held in and over the resource.
Comment:	Typically, a Rights element1 will contain a rights management statement for the resource, or reference a service providing such information. Rights information often encompasses Intellectual Property Rights (IPR), Copyright, and various Property Rights. If the Rights element is absent, no assumptions can be made about the status of these and other rights with respect to the resource.

Examples :

<meta name = "DC.Rights"

lang = "en"

content = "Copyright Acme 1999 - All rights reserved."> <meta name ~ "DC.Rights"

content = "http://foo.bar.org/cgi-bin/tenns">

(16) Audience

Audience	
Label:	Audience
Definition:	A class of entity for whom the resource is intended or useful.
Comment:	A class of entity may be determined by the creator or the publisher or by a third party.

Examples :

<meta name = "DC.Audience"
content = "software developers"> <meta name - "DC.Audience"
content = "post graduate students">

(17) Right Holder

Right Holder	
Label:	Rights Holder
Definition :	A person or organization owning or managing rights over the resource.
Comment :	Recommended best pracice is to use the URI or name of the Rights Holder to indicate the entity.

Examples :

<meta name = "DC.rightsHolder"
content = "Disney Productions">
<meta name = "DC.rightsHolder"
content = "Warner Brothers Limited">

9.3.3 ડબ્લિન કોરને ટેકો આપતું સર્ચ એન્જિન (Search Engine Supporting the Dublin Core) :

ડબ્લિન કોર મેટા ડેટા સાથે ઘણાં વેપારી અને બીન-વેપારી સર્ચ એન્જિનોની સૂચિ સાથે થોડાં કોનફિગ્યુરેશન માત્ર છે. વર્તમાન DC- સામાન્ય ટપાલ યાદી પ્રગટ કરી છે.

- અલ્ટ્રાસીક
- સ્વીસ-ઈ

◆ માઈક્રોસોફ્ટ ઇન્ડેક્સ સર્વર

◆ બ્લુ એન્જલ ટેકનોલોજી મેટાસ્ટાર

◆ વેરાઈટી સર્ચ a7 ઇન્ફોર્મેશન સર્વર

ક્યાં સારાં સોફ્ટવેર પ્રાપ્ય છે તેને સમગ્ર ખ્યાલ મેળવવા જુઓ 'સર્ચ ટુલ્સ' (શોધના સાધનો) (http://www.searchtools.com/) અને 'સર્ચ એન્જિન વોચ' (http://searchenginewatch.com/) 'All the Web' સર્ચ એન્જિન ખૂબ લોકપ્રિય છે. જેમાં Alta Vista, Yahoo!, Hot Bot વગેરે એ ઉપયોગમાં લીધેલી માહિતી નિર્દેશીકરણ જો મેટાડેટામાં જોવા મળ્યું હોય તો તેને બાકાત રાખવાનું વલણ ધરાવે છે. આનું કારણ એ છે કે એ પૃષ્ઠો ગેરેન્ટેડ વિશ્વસનીય સર્વરમાંથી મળતા હોવા જોઈએ. મેરા મેટા માહિતીએ સામાન્ય રીતે અસ્તવ્યસ્ત રીતે વિષયવસ્તુને પૂરી પાડનારાઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લીધેલ હોય છે. જેને વેબ પેજીસમાં આપવામાં આવતી સૂચિ (નિદેશી)ઓ ગેરમાર્ગે દોરે અને તેથી ગેરમાર્ગે દોરનારું ક્રમાંકન થતું હોય છે.

◆ **તમારી પ્રગતિ ચકાસો (Self Check Excersise)**

(3) DCMI શું છે ? ડબ્લિન કોર મેટાડેટા એ અન્ય સૂચિકરણની યોજનાઓથી કઈ કઈ રીતે ભિન્ન છે ?

....

....

....

....

....

....

9.4 પાઠ સાંકેતિક પ્રારંભિક (ટેક્સ્ટ એનકોડીંગ ઇનિટિએટીવ (ટીઈઆઈ) TEXT ENCODING INITIATIVE (TEI)

ટેક્સ્ટ એનકોડીંગ ઇનિટિએટિવ (ટીઈઆઈ)ની સ્થાપના પછી માનવીય અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં રસ ધરાવતા લોકો માટે યંત્ર વાંચી શકે તે માટેની માર્ગદર્શિકા વિકસી હતી. ટીઈઆઈ અને આંતરરાષ્ટ્રીય અને આંતરવિદ્યાકીય માનક છે કે જે ગ્રંથપાલોને, સંગ્રહાલયોને, પ્રકાશકો અને વ્યક્તિગત રીતે સંશોધકોને બધા પ્રકારના સાહિત્યિક અને ભાષા લખાણોના પાઠો માટે ઓન-લાઈન સંશોધનો અને શિક્ષણકાર્ય માટે મદદ કરે છે. એને માટેની સંજ્ઞાકન કરવાની પદ્ધતિ એ મહત્તમપણે અભિવ્યક્ત કરે અને લઘુત્તમ જૂની વસ્તુઓ એમાં હોય (Martin Mueller)

TEI માર્કઅપ લેંગ્વેજ એ SGML નું સ્વરૂપ છે અથવા સ્ટાન્ડર્ડ જનરલાઈઝ્ડ માર્કઅપ લેંગ્વેજ જેને IBM ખાતે ચાર્લ્સ ગોલ્ડફેબે સિત્તેરના દાયકામાં વિકસાવી હતી અને તે આંતરરાષ્ટ્રીય માનક (ISO 8879) બન્યું છે. તેણે ઘણી ખ્યાતિ મેળવી છે. જ્યારે HTML ના સબસેટનો CERN લેબ્સ (પ્રયોગાશાળા) જીનીવા ખાતે વિકસાવી હતી. ટીમ બર્નર્સ-લી એ વિકસાવી હતી અને પછી થોડાં જ વરસોમાં એ ઇન્ટરનેટની બની ગઈ.

આરંભ TEI એ સહકાર સંશોધન તરીકેનો પ્રયત્ન હતો, જેમાં ત્રણ વિદ્વદ્ મંડળો (ધી એસોસીએશન ફોર કમ્પ્યુટર્સ એન્ડ હ્યુમેનિટીના, ધી એસોસિએશન ફોર કમ્પ્યુટરેશનલ લિંગ્વીસ્ટિક્સ અને ધી એસોસિએશન ફોર લિટરલી એન્ડ લિંગ્વીસ્ટીક્લ કમ્પ્યુટરીંગ)નો પ્રયત્નો હતા. યુએસ નેશનલ એન્ડાઉમેન્ટ ફોર હ્યુમિનિટીસ, યુરોપિયન યુનિયન, ધી કેનેડિયન સોશિયલ સાયન્સ રિસર્ચ કાઉન્સિલ મેલોન ફાઉન્ડેશન અને અન્ય લોકોએ પૂરતા પ્રમાણમાં સંશોધન માટે અનુદાન આપીને આર્થિક સહાય કરી હતી. ડિસેમ્બર 2000, એક વર્ષની વાટાઘાટો અને પરામર્શન પછી બીજા નફાકારક કોર્પોરેટ જે TEI Consovtium TEI ધોરણોને જાળવવા - વિકસાવવા ઊભું કરવામાં આવ્યું હતું.

9.4.1 ટીઈઆઈ માર્કઅપ લેંગ્વેજના આધારો (Basics of TEI mark-up Language) :

ટીઈઆઈ માર્કઅપ લેંગ્વેજના બે ભિન્ન વર્ઝનો છે. TEI માર્ક અપ લેંગ્વેજનું સંપૂર્ણ વર્ઝન (આવૃત્તિ)માં 450 જુદાં જુદાં ઘટક તત્ત્વોને માનવીય વિદ્યાશાખાના વિદ્વાનોનની બધી જરૂરિયાતો સંતોષવા માટે સામેલ કરેલા છે. Telxlite (TEI નું XML વર્ઝન) 250 ઘટકતત્વો ધરાવે છે. તે મહદ્અંશે ચિહ્નાંકિતના અનુભવો ઓક્સફર્ડ ટેક્સ્ટ આર્કાઈવ્સ (OTA)માં (www.tei-c.org) વિશાળ વૈવિધ્યતા ધરાવતો વીજાણ્વીય પાઠો ઉપર આધારિત હતા. બધા TEI માન્ય ટેક્સ્ટ એ(a) TEI હેડર (Mark up as) ચિહ્નાંકિત કરેલી. જેવી કે ((tei header ev) element) અને (b) યોગ્ય પાઠનું લિપ્યાંતરણો (Mark up as (text) element). TEI શીર્ષ રચના ચાર ભાગો છે : યંત્ર વાંચી શકે તેવા પાઠનું વાઙ્મયી વર્ણન, એ વર્ણનથી ફંટાઈને તેનું સંજ્ઞાકન કરેલું હોય, બીન વાઙ્મયી વર્ણનના પાઠના મૂળમાં એ વચ્ચમાં હોય છે. આ સમગ્ર રચના પુસ્તક જેવી હોય છે.

```
<TEI.2>
<teiHeader> [TEI Header information] </teiHeader>
<text>
<front> [front matter...] </front>
<body> [body of text...] </body>
<back> [back matter...] </back>
</text>
</TEI.2>
```

Example :

```
<TEI.2>
<teiHeader> [header content] </teiHeader>
<text>
<front> [front content] </front>
<body>
<head> My novel</head>
<div type="chapter" n="1">
<head>Chapter one</head>
<p>It was a dark and stormy night</p>
</div>
</body>
<back>[back coment]</back>
<text>
</TEI.2>
```

ઉપરના ઉદાહરણમાં,

(1) <head> ઘટક હેડલાઈનનો અથવા ગ્રંથનામોનો વિભાગ ધરાવે છે.

(2) <div> ઘટક એ ફકરાઓથી આગળ વિશેષ પ્રલેખના વિભાગો ધરાવે છે. ફકરાઓ એકબીજાની અંદર રહી શકતા નથી.

9.4.1.1 જૂથીકરણ ઘટકતત્ત્વો (Grouping Element) :

HTML પાર્લન્સમાં વિભાગ ઘટકો અને લીટીમાંના ઘટકતત્ત્વો વચ્ચે ભિન્નતા

રહેલી છે. વિભાગ ઘટકો એ વસ્તુઓના પ્રકારો લીટી/રેખાથી આરંભ થાય છે. જ્યારે લીટીમાંના ઘટક તત્ત્વો એ રેખા/લીટીની અંદર જોવા મળે છે. આ ભિન્નતાનું વહેવારું મૂલ્ય કેટલી ઊંડાણથી આપણે આકાર અને કદની ટેવ એ આપણા વિચારોને ઘડે એ દર્શાવવા છે. TEI નું સંપૂર્ણ વર્ઝન એ ઔપચારિક અને જૂથોના ઘટકતત્ત્વોને વર્ગીકૃત કરવાની જટિલ પદ્ધતિ છે, પણ સરળતાથી સમજવાના હેતુથી કેટલાક ઘટક તત્ત્વોના નીચે પ્રમાણેના જૂથો પાડેલા છે.

(a) Major structuring elements: TEI.2, teiHeader, text, body, front, back, div, head

(b) Paragraph level of 'block' elements: P, cit, q, l, lg, sp. Speaker, nd related elements that mark side text (note stage) or special forms of text segmentation (s seg)

(c) Lists, tables and figures: list, item, table, row, cell, figure, figDesc

(d) Phrase level or 'inline' elements: date, emph, name, num, soCalled, term, title

(e) Milestone elements: milestone, pb, lb

(f) Referring and linking elements: ref, rs, ptr, xref, xptr

(g) Bibliographical elements: bibl, author, editor, publisher, respStmt, resp pubPlace

(h) The immediate child elements of the header: fileDesc, profileDesc, revisionDesc

(i) The child elements of fileDesc: titleStmt, publicationStmt, sourceDesc

(j) Other header elements: langUsage, language.

આ ઘટકતત્ત્વો માટે માળો બાંધવાના નિયમો સારી રીતના જટિલ છે. પણ નીચેના પગથિયાંઓ અનુસરી શકાશે. (મુએલર)

(1) પ્રલેખના મુખ્ય ભાગો <div> ઘટકોથી અલગ કરવા.

(2) <div> ઘટકોને આ ઘટકો દ્વારા <p>, <q>, <1>, <1g> અને <sp>; અને

9.4.1.2ફકરાં સ્તરે ઘટકો (Elements at Paragraph Level) :

ફકરાઓમાં (the <p> element), એ કવિતાના એકમોને ઓળખી કાઢી લીટીઓ અથવા કડીઓ (<1>) અને (1g), ફકરાઓને અવતરણ તરીકે ઓળખવા <q>, અથવા ભાષણો <sp> અને એ રીતે વધુ આગળ ચાલવું. <note> અને <stage> ઘટકો પાઠની એકમોને ઓળખી કાઢે. એના મુખ્ય પાઠમાં એકમોમાં ત્રાંસી રેખા મૂકીને મુખ્ય પાઠ સાથેનો સંબંધમાં અવેજી તરીકે કામ આવે છે. રચનામાંના વાક્યો <s> ટેગ દ્વારા અથવા ગમે તે રીતના અલગ અલગ ભાગોને <sg> ઓળખાવવા. આ બે ઘટકતત્ત્વોએ ફકરા સ્તર ખરેખર હોતા નથી, પણ તે સંદર્ભમાં ઉલ્લેખ કરવો ઉપયોગી છે. નાભીરૂપ ટેગ અહીં <p> ટેગ છે અને TEI માર્કઅપ (ચિહ્નાંકિત) ભાષાના અંકુશો અને ફકરા દ્વારા શું ધરાવે છે અથવા તે શું ધરાવતું હતું તેની ઉપર આધાર રાખવો.

(એ) ફકરાના ઘટક એ ફકરો, લીટી, ભાષણ, અથવા div ઘટક ધરાવતું નથી.

(બી) ફકરો એ આવા ઘટકો જેમ કે <q> અથવા <text> ધરાવે છે. તેમાં એજ ઘટકો ધરાવતા હોય છે.

આ <p> ટેગનું ગર્ભરૂપ સ્થાન એ સંપૂર્ણ TEI માંના જૂથોની ઘટકનું ઔપચારિક વર્ગીકરણથી ઓળખ/જાણકારી મળે છે, વચ્ચે અલગ પાડી/જુદાં પડે છે.

(એ) ગઠ્ઠો (Chank) ઘટક; જે ફકરાંઓની વચ્ચે પણ તેઓની અંદર જોવા મળતાં નથી.

(બી) વાક્ય ઘટકો, જે ફકરાઓની અંદર હોઈ શકે, પણ તેઓની અંદર નહિ.

(સી) વચ્ચેના ઘટકો એ ફકરાંઓની અંદર અથવા વચ્ચે જોવા મળે <q> (અવતરણ) અને <bibl> (વાઙ્મયસૂચિ) એ ઘટકો ધ્યાનપાત્ર છે.

9.4.1.3લક્ષણો (Attributes) :

ઘટકતત્ત્વોના ચોક્સાઈપૂર્ણ નમૂનાઓ ઉમેરવા માટે લક્ષણોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. લક્ષણ હંમેશા 'કી-વેલ્યુ-પેર' (ચાવીરૂપ મૂલ્ય જોડી) તરીકે લક્ષણના નામને એક સમાન્તર સંજ્ઞા દ્વારા અનુસરે છે, જે મૂલ્યોના લક્ષણમાં અવતરણ ચિહ્નોને અનુસરતા હોય છે. આરંભના ટેગમાં ઘટકતત્ત્વો સાથે વિરામચિહ્નો વિનાના લક્ષણ મૂલ્યો જાહેર કર્યા હોય છે. પણ જુદાં જુદાં લક્ષણો વચ્ચેની ખાલી જગ્યાઓ નીચે દર્શાવવામાં આવેલી છે.

<div type="chapter" n="1">.....</div>

બંધ થતી ટેગમાં લક્ષણ મૂલ્યોનું તમારે પુનરાવર્તન કરવું નહીં. તમે ઇચ્છો તે પ્રમાણેના લક્ષણો ઉપયોગ ઉપયોગ કરી શકો નહિ, પણ એને DTD માં ATTLIST માં જાહેર કરવા, જે ચોક્કસ ઉલ્લેખ કરે છે :

(એ) લક્ષણોના નામ

(બી) ડેટાના પ્રકારમાં જે લક્ષણો માટેના મૂલ્યો છે તે જોવા મળે છે.

(સી) વિકલ્પ અથવા નિશ્ચિત મૂલ્ય જો તે જરૂરી હોય છે.

TEI માં PTD , દરેક ઘટકત્ત્વ એક સરખા ચાર લક્ષણોને વહેંચે છે, જે વૈકલ્પિક લક્ષણો તરીકે જાણીતાં છે. તેઓ id, n, lang અને rend એ ચાર નીચે અનુસાર જાહેર થયેલાં છે :

```
<!ATTLIST element
id ID #IMPLIED
n CDATA #IMPLIED
lang IDREF #IMPLIED
rend CDATA #IMPLIED
```

'id' લક્ષણ એ સ્વયં સમજી શકીએ છીએ, પણ તેઓનું મૂલ્ય પ્રલેખમાં હંમેશા અદ્વિતીય ID મૂલ્ય રહેલું છે. એ મૂલ્ય હંમેશા વર્ણમાલાના અસરથી શરૂ થાય છે. 'n' એ વર્ણ સંખ્યા મૂલ્ય તરીકે લે છે. તે સામાન્યપણે, લીટીઓ, કડીઓ, ફકરાંઓ અથવા અન્ય કોઈને તમને અંક આપવા માટે ઉપયોગમાં લીધેલાં છે. 'ભાષા' લક્ષણ એ ઘટકતત્ત્વમાં ઉપયોગમાં લીધેલી ભાષાને દર્શાવે છે. ભાષા (lang) લક્ષણ એ IDREF હોય છે. અથવા પ્રલેખમાં અસ્તિત્વ ધરાવતો IDને સંદર્ભે છે. IDREFS એ SGML ના મૂળ લક્ષણો તેમાં છે અને સાતત્યપૂર્ણ સંદર્ભોને એ બળપૂર્વક ઉપયોગમાં લીધાં છે. ઉદાહરણ માટે <sp> ઘટક માટે ટેગીંગ dialog એ IDREF મૂલ્યો સાથે <who> લક્ષણ છે. પાર્સદ સ્પીકર ID દ્વારા જો એ મૂલ્યના લક્ષણો તેમાં જોડેલાં ન હોય તો ભૂલ દર્શાવતો સંદેશો પરત થશે.

<rend> લક્ષણ એ માહિતી વિષે કોઈ ખાસ ઘટકતત્ત્વને ખાસ પ્રકારના ટાઈપ

મેટાડેટા : માર્ક 21-856 ક્ષેત્ર, ડબ્લિન કોર, ટીઈઆઈ

Metadata : MARC 21-856 Field, Dublin Core, TEI

અક્ષરોમાં રજૂઆત કરેલાં હોય તેને દર્શાવવા ઉપયોગમાં લીધેલાં છે, ઉદાહરણ નીચે દર્શાવેલ છે :

<1 lang="FR" rend="italics">

9.4.1.4 યાદીઓ, સારણીઓ અને આંકડાઓ (Lists, Tables and Figures) :

યાદી એ ઘટકતત્ત્વોની યાદી છે અને એક અથવા વધુ ચીજવસ્તુઓને નીચે પ્રમાણેના ઉદાહરણો ધરાવે છે :

<list>

<item>bread</item>

<item>milk</item>

<item>bananas</item>

</list>

TEI સારણી કેટલીક રીતોમાં HTML સારણીના જેવી લાગે છે. જો કે તેનો ઉપયોગ જુદાં ઘટકતત્ત્વોના નામોનો ઉપયોગ કરે છે. સારણી ઘટક એ હરોળ ધરાવે છે, જે કોષ ઘટકો ધરાવે છે. HTML માં એને મળતાં ઘટકોના નામો <table>, <tr> <table row> અને <td> (સારણીની વિગત). બીજી તરફમાં TEI કોષ ઘટકો માટેનું વિષયવસ્તુનો નમૂનો એ ઘણો ફકરા માટે તે ઘણો સરખો છે, એનો અર્થ એ છે કે તે ફકરાંઓ ધરાવતું નથી. HTML સારણીને નહીં ગમતું, TEI સારણી એ લે આઉટ ટુલ (આકારના સાધન) તરીકે હેતુ ફેર નથી હોતું.

<figure> અને <fig Dese> ઘટકો છેલ્લે TEI ઉપયોગમાં લીધેલાં છે. એ પાઠમાં દૃશ્ય સામગ્રીને કરીએ બે દર્શાવે છે.

<p> આ ઇ-બુક કોઈપણ, ગમે ત્યાં, કિંમત ચૂકવ્યા વિના તેનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને મહદ્અંશે એના ઉપયોગમાં કોઈ અંકુશ (નિયંત્રણ) મૂકેલ નથી. તેની તમે નકલ કરી શકો, તેને પાછી આપી અથવા પુનઃઉપયોગ તમે પ્રોજેક્ટ ગુરેનબર્ગ લાઈસન્સ ઓનલાઈનની વેબસાઈટ www.gurenberg.org.licence </p>

9.5 સારાંશ (SUMMARY) :

વીજાણ્વીય માહિતી સ્રોત ઓનલાઈન પ્રાપ્ત છે. કાર્યક્ષમ પુનઃપ્રાપ્તિ માટે મેટાડેટા દ્વારા અસરકારકતાથી વર્ણવી શકીએ. અનેક સંખ્યાના મેટાડેટા યેજનાઓ વીજાણ્વીય સ્રોત ઉપરની માહિતી વર્ણવીને ઉપયોગ કરે છે. મેટાડેટાના ધોરણો અને પદ્ધતિઓ વિકસાવેલી અને/અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય એજન્સીઓએ ઈન્ટરનેટ ઉપર સંશાધન સહભાગી બનવા અને માહિતી વિનિમયને માટેનો વેગ વધારવા ભલામણ કરે છે. અહીં મેટાડેટા સમગ્રતયા માહિતી પ્રસારણ પ્રક્રિયામાં સર્જન કરવી, માહિતી સંગ્રહ, માહિતી સ્થાનાંતરણમાં મહત્ત્વની નિર્ણયાત્મક ભૂમિકા ભજવે છે. ડબ્લિન કોર મેટાડેટા ઇનિશિએટીવ, ટેક્સ્ટ એનકોડીંગ ઇનિશિએટિવ અને માર્ક-21 વર્ણક્ષેત્ર 856 - આ બધા મેટાડેટાની પદ્ધતિમાં સામાન્ય વીજાણ્વીય માહિતી સ્રોત વર્ણવે છે અને ખાસ કરીને વીજાણ્વીય પ્રલેખોને આ ત્રણ પદ્ધતિઓ વિષે આ એકમમાં ટૂંકમાં વર્ણવ્યું છે.

9.6 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો ANSWERS TO SELF CHECK EXERCISES

(1) માર્ક 21 માળખું એ અભિવ્યક્તિ અને વાઙ્મયસૂચિ પ્રત્યાયન માટેનું અને યંત્ર વાંચી શકે તેવા સ્વરૂપમાં માહિતી સંબંધિત માનક છે.

માર્ક નોંધમાં ત્રણ ઘટકો આવશ્યક છે : નોંધ માળખું, વિષયવસ્તુ ઓળખ, અને નોંધની વિષયવિગત (ડેટા).

- માર્કનોંધોનું માળખું એ રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય માનકોના અમલીકરણ અંગે છે. દા.ત. ઈન્ફર્મેશન ઈન્ટરચેન્જ ફોર્મેટ (એએનએસઆઈ Z39.2) અને ફોર્મેટ ફોર ઈન્ફોર્મેશન એક્સચેન્જ (આઈએસઓ 2709)
- વિષયવસ્તુ ઓળખ, સંહિતાઓ અને પરંપરાઓ પ્રસ્થાપિત કરીને સ્પષ્ટપણે દર્શાવીને ઓળખી કાઢીને અને ડેટા ઘટકતત્ત્વોની અંદરની નોંધ વધુ ખાસિયતો અને સંબંધી વિગત (ડેટા)ને કુશળતાપૂર્વક વાપરવાને ટેકો આપે, માર્ક 21 માળખામાં વ્યાખ્યાંકિત કરેલ છે.
- વિષયવસ્તુ અથવા ડેટા (માહિતી/વિગત), મોટાભાગના ડેટા ઘટક તત્ત્વો બહારના માનકો દ્વારા વ્યાખ્યાંકન કરે છે. દા.ત. એંગ્લો અમેરિકન કેટલોગિંગ રુલ્સ, લાઈબ્રેરી ઓફ કોંગ્રેસ સબજેક્ટ હેડિંગ્સ વગેરે.

(2) વર્ણક્ષેત્ર 856 નીચે પ્રમાણેના ઘટકો ધરાવે છે :

દર્શકો :

- પ્રથમ દર્શક (શોધપદ્ધતિ)-પ્રથમ દર્શક એ સ્રોતમાંની માહિતી ધરાવતી બાબતો સ્રોત શોધવાની પદ્ધતિ છે અને ઇ-મેઈલ, એફટીવી, ટેલનેટ, ડાયલ-અપ અને એચટીટીપીના મૂલ્યો આંકવાનું કાર્ય કરે છે. નોંધ પદ્ધતિઓ વિના આંકેલા મૂલ્યોનું પ્રથમ દર્શકનું મૂલ્ય સાથે $2 સૂચિત પદ્ધતિ ધરાવતું હોય શકે.

II પેટાવર્ણક્ષેત્રની સંજ્ઞાઓ :

વધુ પ્રમાણમાં સામાન્ય ઉપયોગમાં લીધેલાં પેટાવર્ણક્ષેત્રો નીચે પ્રમાણે ચે.

- પેટાવર્ણક્ષેત્ર $u = HTPL URL
- પેટાવર્ણક્ષેત્ર $2 = શોધપદ્ધતિ જ્યારે પ્રથમ દર્શક 7 હોય તો.
- પેટાવર્ણક્ષેત્ર $3 = નિશ્ચિત/સ્પષ્ટ કરેલા ડેટા URL શેનો ઉલ્લેખ કરે છે, જો લાગુ/અમલ કરવો હોય તો
- પેટાવર્ણક્ષેત્ર $z = જાહેર સૂચના

(3) ડીસીએમઆઈ એટલે ડબ્લિન કોર મેટાડેટા ઇનિશિએટીવ એ મંડળ છે. જે આંતરક્રિયા અને વિશિષ્ટતા મેટાડેટા ધોરણોની રચના અને વિકાસ માટેના માનકો માટે સ્રોતોને વર્ણવીને બૌદ્ધિક કુશળતાથી શોધ કરવાના માનકો છે તેને સમર્પિત સંસ્થા છે.

ડબ્લિન કોર મેટાડેટા એલીમેન્ટ સેટ (ડીસીએમઈએસ) એ અર્થનિર્ધારણ કરતી શબ્દાવલીભંડોળ પૂરાં પાડે છે. માહિતીની વસ્તુઓના ‘કોર’ (ગર્ભ)ને માટે વર્ણવે છે, જેમ કે ‘સર્જક’, ‘આખ્યા’ (ગ્રંથનામ) ‘તારીખ’ વગેરે.

માર્કની જેમ ડબ્લિનકોર મેટાડેટા એ સૂચિકરણની અન્ય યોજનાઓ વગેરેની જેમ માર્કથી ભિન્ન છે અને એનો અર્થ એ નથી કે સ્રોતોને વર્ણવવા માટેના અસ્તિત્વ ધરાવતા માનકોને બદલી કરવાનો નથી. વેબ આધારિત મેટાડેટાની અસ્તિત્વ ધરાવતી શોધ અને નિર્દેશી પદ્ધતિઓને માટે પુરવણીરૂપે વિવિધ ડેટાબેઝો સંબંધિત ડેટાબેઝોની વચ્ચે આંતરક્રિયાશીલતામાં વૃદ્ધિ કરવાને ઉપયોગમાં લીધેલા છે અને છતાં એ હકીકતને બદલે ડીસીએમઈએસ ઇન્ટરનેટ સ્રોતને વર્ણવવા તેનો ઉપયોગ કરી શકાશે, એકવાક્યતા ધરાવતા સ્રોત એ વીજાણવીય સ્રોત અથવા સાચી ‘ભૌતિક વસ્તુ’ની સાથે એને લક્ષમાં લીધા વિના નિર્ણય ગમે તે સ્રોતને વર્ણવવાને ઉપયોગમાં લઈ શકીએ છીએ.

9.7 ચાવીરૂપ શબ્દો (KEYWORD) :

આઈએલઓ (ILO) : આઈએલઓ ઈન્ટરનેશનલ ઓર્ગેનાઈઝેશન ફોર સ્ટાન્ડર્ડાઈઝેશન એ રાષ્ટ્રીય માનકોના એકમરૂપે 130 દેશોનું વિશ્વસ્તરનું મહામંડળ 1947માં સ્થપાયું હતું.

ઍક્સએમએલ (XML) : ઍક્સ્ટેન્ડેબલ માર્કઅપ લેંગ્વેજ એ સ્ટાન્ડર્ડ જનરલાઈઝ્ડ માર્કઅપ લેંગ્વેજ (SGML) એ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે પાઠ પ્રક્રિયાનું વિશાળ સ્તરે ઉપયોગમાં લેવાતું માનક છે. XML એ મૂળ SGML વેબને શક્તિ અને લવચિકતા લાવવા માટે રચાયેલું છે. જ્યારે ખીચોખીચ ભરેલું SGML અને HTML સાથે આંતરપ્રક્રિયાની જાળવણી માટે રચાયેલું અને લવચિકતાભર્યું છે. વધુ માહિતી માટે, http://www3.org/xml/ જુઓ.

એચટીએમએલ (HTML) : હાઈપરટેક્સ્ટ માર્કઅપ લેંગ્વેજ (અતિપાઠગત ચિહ્નાંકિત ભાષા) એ વર્લ્ડ વાઈડ વેબ ઉપર પ્રલેખો માટેના પાઠ આકારબદ્ધ ગોઠવણી કરી આપતી ભાષા છે. HTML પાઠ ફાઈલનું વિષયવસ્તુ ધરાવે છે, જે કમ્પ્યુટરના પડદા ઉપર ચિહ્નાંકિત કરીને આપવામાં આવે છે અથવા ટેગ્સ એના વિષયવસ્તુને કેવી રીતે આકારબદ્ધ કરવાનું કમ્પ્યુટરને કહીને તેનો ઉપયોગ કરી શકીશું. HTML ટેગ્સ એ મેટાડેટાને સંજ્ઞાકિત કરવાને ઉપયોગમાં લઈ શકીએ અને ખાસ ઉપભોક્તાના કાર્યોને માઉસ ક્લીક કેવી રીતે પ્રતિભાવ આપવો એ કમ્પ્યુટરને કહે છે, વધુ માહિતી માટે જુઓ http://www.w3.org/mark up/

એએનએસઆઈ (ANSI) : અમેરિકન નેશનલ સ્ટાન્ડર્ડ્સ ઈન્સ્ટીટ્યુટ એ અમેરિકન ઉદ્યોગ જૂથોનું મંડળ છે. જે અન્ય દેશો સાથે આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર અને ટેલીકોમ્યુનિકેશનને લગતાં માનકો તૈયાર કરવામાં કાર્ય કરે છે.

ઓપેક (OPAC) : ઓપેક એ બીજા શબ્દોના આદ્યાક્ષરોથી બનેલ શબ્દ છે. ઓનલાઈન પબ્લિક એક્સેસ કેટલોગ (કમ્પ્યુટર કેટલોગ)નું આદ્યાક્ષરીરૂપ છે. ઘણીવાર O(ઓ) ને OPAC માંથી પડતો મૂકવામાં આવે છે અને કમ્પ્યુટર સૂચિઓનો ઉલ્લેખ પેક્સ (PACS) તરીકે કરવામાં આવે છે.

ઘટક (ડબ્લિન કોર) Element (Dublincore) : ડેટા (વિગત/માહિતી) અથવા મેટાડેટાનું એકમ છે. દા.ત. આખ્યા, સર્જક, પ્રકાશક, તારીખ વગેરે.

ઘટકો (એક્સએમએલ) Elements (XML) : પાઠબદ્ધ એકમ માટે XML માં ઉપયોગમાં લેવાતું તાંત્રિક પદ છે, એને રચનાબદ્ધ અંગો તરીકે જોવાય છે. ઉદાહણરૂપે ગ્રંથનામ, પ્રકરણવિભાગ, કવિતા, કડીઓ (પંક્તિઓ) વગેરે.

ટેગ (Tag) : માર્કઅપ લેંગ્વેજ સંજ્ઞાંકિત કરવાની ખાસિયત જે પ્રલેખના સ્વતંત્ર ભાગોને વર્ણવે છે, જેમ કે HTML માં <meta> ટેગમાં અને XML <author> ટેગ એ પ્રલેખનો કર્તા છે એમ સૂચવે છે :

ડબ્લિન કોર મેટાડેટા ઇનિશિએટીવ (ડીસીએમઆઈ) (Dublin core Meta data Initiative **(DCMI)) :** ડબ્લિન કોર મેટાડેટા ઇનિશિએટીવ ડબ્લિન કોરની ચાલુ સારસંભાળ માટેનું જવાબદાર એકમ છે. ડીસીએમઆઈએ સાંપ્રત સમયમાં ઓસીએલસી એ ઓનલાઈન કમ્પ્યુટર લાઈબ્રેરી સેન્ટર, ઈન્કોર્પોરેટ, દ્વારા સમાન એકમ નફા માટે નહીં એવું આંતરરાષ્ટ્રીય ગ્રંથાલય કોનસોર્ટિયમ છે. ડીસીએમઆઈનું કાર્ય એ ઘણી સંસ્થાઓના ઘણા દેશોના લેખકો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ છે. ડીસીએમઆઈ એ બહુમતી અભિપ્રાય ઝુંબેશ મંડળથી રચાયેલુ કાર્યકારી જૂથ ખાસ સમસ્યાઓ કાર્યોને સંચાલિત કરે છે. DCMI કાર્યકારી જૂથો બધા રસ ધરાવનાર પક્ષોને માટે ખુલ્લું હોય છે. DCMI માં જોડાવા માટેની સૂચનાઓ DCMI ની કાર્યકરી જૂથોની વેબસાઈટ (http://dublincore.org) શોધી શકીએ છીએ.

ડીટીડી (DTD) : ડોક્યુમેન્ટ ટાઈપ ડેફિનેશન (પ્રલેખ પ્રકાર વ્યાખ્યા) ડીટીડી પ્રલેખના પ્રકારના માળખાબદ્ધ નિયમોની વ્યાખ્યા કરે છે. આ નિયમો સંપૂર્ણ યાદીના જોગવાઈયુક્ત ઘટકો અને લક્ષણોને અસ્તિત્વ ધરાવતી વસ્તુઓની વિશિષ્ટ ખાસિયતો, બાહ્ય ફાઈલો માટે (જેવી કે, આકૃતિઓ) અને બધા ઘટકોના વંશાનુબદ્ધ માળખાને સામેલ કરે છે. પ્રલેખોના પ્રકાર ઉદાહરણો વ્યાખ્યાઓ સામેલ TEI, EAD વગેરે કરેલ છે.

પીયુઆરએલ (PURL) : પર્સિસ્ટન્ટ યુનિફોર્મ રિસોર્સિસ લોકેટર એ યુઆરએલની ઓસીએલસી દ્વારા રજૂ થયેલ કાયમી સમસ્યાઓની પાસે પહોંચે છે. PURL એ પ્રલેખનું જાહેર ઉપનામ છે.

PURL એ સ્થિર રહે છે, જ્યારે પ્રલેખની પાર્શ્વભૂમિકા તેને વધુ સમય ચલાવવું હોય (દા.ત. ખસેડવું) ત્યારે URL બદલાશે. PURL એ વેબ વહીવટકર્તા દ્વારા સર્જાય છે. જે PURL ના 'માલિક' તરીકે નોંધાયેલું છે અને જેને PURL ના નકશાની જાળવણી કરીને URL ના પ્રવાહ અને કાર્ય પાર પાડે છે.

ભૂતકાળનું પરિવર્તન (Retrospective Conversion) : ગ્રંથાલયો તેઓની સૂચિઓ પત્રક સ્વરૂપમાંથી યંત્ર વાંચી શકે તેવા સ્વરૂપમાં ફેરવવાને માટે આ પ્રક્રિયાનો ઉપયોગ કરે છે, આથી વાઙ્મયસૂચિ નોંધો ઓપેકમાં સંગ્રહિત કરી શકાય અને પુનઃપ્રાપ્ત થઈ શકે.

માર્કસૂચિકરણ (MARC Cataluguing) : વાઙ્મય સૂચિગત માહિતીની નોંધણીની પ્રક્રિયા વસ્તુઓ વિશે અને પછી માહિતીને યંત્ર માટે સંજ્ઞાંકિત કરવામાં આવે. યંત્રો માટે માહિતીનું સૂચિઓ તૈયાર કરવાની સંજ્ઞાંકન પ્રક્રિયાને માર્ક ટેગીંગ કહેવાય છે. માર્ક ટેગીંગમાં નિશ્ચિત અને ચલ ક્ષેત્રો, પેટાક્ષેત્રો, દર્શકો અને ટેગ્સનું સંજ્ઞાંકન માટે ચોક્કસ માળખા જેવા કે પુસ્તકો અથવા નકશા અથવા ક્રમિકપ્રકાશનો એ કમ્પ્યુટર ક્ષેત્રો સાથે સંકળાયેલું છે.

મેટાડેટા (Metabata) : પ્રકાશન અંગેની માહિતી જે પ્રકાશનના વિષયવસ્તુથી વિરુદ્ધમાં હોય છે. તેમાં માત્ર વાઙ્મયસૂચિગત વર્ણન માત્ર નહીં પણ માહિતી વિષેની અન્ય બધી પ્રસ્તુત માહિતી જેવી કે વિષય, કિંમત, ઉપયોગની શરતો વગેરે સમાયેલ હોય છે.

લક્ષણ (Attribute) : માહિતીને વર્ણવવા માટે ઉપયોગમાં લીધેલી કેટલીક સમજણ/સભાનતા વર્ણનની ચોક્સાઈ ઘટક ધરાવતી પણ તેને વિષયવસ્તુનો ભાગ ગણવામાં આવતો નથી.

લક્ષણ મૂલ્યો (Attribute value) : લક્ષણને આપવામાં આવતું વિધિવત્ મૂલ્ય દાખલારૂપે : <name type="person"> અહીં પ્રકાર એ લક્ષણનું ઘટક નામ અને વ્યક્તિ એ લક્ષણનું મૂલ્ય છે.

સંજ્ઞાકન કરવું (Encoding) : પાઠ અને/અથવા ડેટા (વિગત કે માહિતી)ને વીજાણ્વીય માધ્યમ દ્વારા શોધી કાઢવાની અને તેની વિશિષ્ટ રચનાત્મકતા અને વિભાવાત્મક ઘટકોને ગોઠવવા માટેની રૂપાંતરિત કરવાની પ્રક્રિયા છે.

સૂચિકરણનોંધ (Cataloguing record) : વાઙ્મયસૂચિ નોંધ (સૂચિપત્ર ઉપરની જરૂરી માહિતી) એંગ્લો અમેરિકન કેટલોગિંગ રુલ્સમાંની માર્ગદર્શિકાઓને અનુસરીને સર્જવામાં આવે છે.

9.8 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન (REFERENCE AND FURTHER READING) :

A review of metadata: a survey of current resource description formats. <http://www.ukoln.ac.uk/'metadata/desire/6verview/revji.litm>

Cataloging Electronic Resources: Olson manual, <http://www.library.cornell.edu/tsmanuaVCIRM/Iritro.html>

Metadata Terms. <ht^:/7dublmcore.org/docnments/dcffli-terms/>

Dublin Core Metadata Element Set (DCMES). IETF RFC 2413. <http://www.ietf.org/rfc/rfc2413.txt>

Dublin Core Metadata Initiative (DCM1). <http://dublincore.org>

Guidelines for the Use of Field 856. (2003). <http://www.loc.gov/rnarc/856guide.html>

Howarth, Lynne C. (2000). Comments on "AACR2 and its place in the digital world: near-term solutions and long term direction", <http://www.loc.gov/catdk/bibcontrol/howarth_paper.html>

Kunze, J. (1999). Encoding Dublin Core Metadata in HTML. Request for Comments; 2731, December 1999. (Dublin Core examples are extensively bonowse from the RFC).

MARC21 formats: background and principles, <http://lcweb.loc.gov/marc/96principl.html>

Milstead, Jessica and Feldman, Susan. (1999). Metadata cataloguing by any other name. Online, January 1999.

Mueller, Martin. A very gentle introduction to.the TEL <http://www.tei-c.org/Sample_Manuals/mueUer-main.htm>

Persistent Uniform Resource Locator (PURL), <http://purl.oclc.org> Text Encoding Initiative (TEI) <http://www.tei-c.org>